


УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“ВІЦЕБСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ П.М. МАШЭРАВА”

Факультэт педагагічны

Кафедра дашкольнай і пачатковай адукацыі


УЗГОДНЕНА

Загадчык кафедры

 Н.У. Шчапяткова
19.12.2023

УЗГОДНЕНА

Дэкан факультэта

 І.А. Шарапава
19.12.2023

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

**МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ
БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ**

для спецыяльнасці

6-05-0112-02 Пачатковая адукацыя

Складальнік: Н.В. Крыцкая

Разгледжана і зацверджана

на пасяджэнні навукова-метадычнага савета 20.12.2023, пратакол № 2

УДК 371.3:811.161.3(075.8)
ББК 74.268.1я73+81.411.3я73
М54

Друкуецца па рашэнні навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”. Пратакол № 3 ад 29.02.2024.

Складальнік: дацэнт кафедры дашкольнай і пачатковай адукацыі ВДУ імя П.М. Машэрава, кандыдат філалагічных навук, дацэнт
Н.В. Крыцкая

Р э ц э н з е н т ы :
кафедра правазнаўства і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін
Віцебскага філіяла Міжнароднага ўніверсітэта “МІТСО”;
загадчык кафедры інклюзіўнай адукацыі ВДУ імя П.М. Машэрава,
кандыдат педагагічных навук, дацэнт *Н.І. Бумажэнка*

**Методыка выкладання беларускай мовы для спецыяльнасці
М54 6-05-0112-02 Пачатковая адукацыя : вучэбна-метадычны комплекс**
па вучэбнай дысцыпліне / склад. Н.В. Крыцкая. – Віцебск : ВДУ імя
П.М. Машэрава, 2024. – 60 с.
ISBN 978-985-30-0135-8.

Прапанаваны вучэбна-метадычны комплекс прызначаны для выкладчыкаў, студэнтаў педагагічнага факультэта (спецыяльнасць “пачатковая адукацыя”). У выданні змяшчаюцца тэксты лекцый па метадыцы выкладання беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі, пытанні для абмеркавання, вучэбна-даследчыя заданні для практычнай працы, тэсты для праверкі ведаў.

УДК 371.3:811.161.3(075.8)
ББК 74.268.1я73+81.411.3я73

ISBN 978-985-30-0135-8

© ВДУ імя П.М. Машэрава, 2024

ЗМЕСТ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА	4
ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	6
Кароткі курс лекцый па вучэбнай дысцыпліне	6
Лекцыя № 1 “Методыка выкладання беларускай мовы як навука”	6
Лекцыя № 2 “Мэты і змест пачатковай моўнай адукацыі”	9
Лекцыя № 3 “Урок беларускай мовы”	12
Лекцыя № 4 “Методыка вывучэння фанетыкі”	15
Лекцыя № 5 “Методыка вывучэння элементаў лексікалогіі”	19
Лекцыя № 6 “Методыка вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння”	22
Лекцыя № 7 “Методыка вывучэння марфалогіі”	24
Лекцыя № 8 “Методыка вывучэння арфаграфіі”	28
Лекцыя № 9 “Методыка вывучэння сінтаксісу і пунктуацыі”	32
ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	36
Планы семінарскіх заняткаў	36
Практычныя заняткі № 1 “Беларуская мова як вучэбны прадмет”	36
Практычныя заняткі № 2 “Станаўленне і развіццё методыкі выкладання беларускай мовы”	37
Практычныя заняткі № 3 “Заканамернасці засваення мовы і прынцыпы навучання”	38
Практычныя заняткі № 4–5 “Метады і прыёмы навучання беларускай мове”	39
Практычныя заняткі № 6–7 “Урок беларускай мовы”	40
Практычныя заняткі № 8 “Методыка вывучэння асноў фанетыкі і графікі” ..	41
Практычныя заняткі № 9 “Методыка вывучэння элементаў лексікалогіі”	42
Практычныя заняткі № 10 “Методыка вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння”	43
Практычныя заняткі № 11–12 “Методыка вывучэння элементаў марфалогіі” ..	44
Практычныя заняткі № 13–15 “Выпрацоўка арфаграфічных уменняў і навыкаў”	45
Практычныя заняткі № 16 “Методыка вывучэння элементаў сінтаксісу і пунктуацыі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі”	47
Лабараторныя заняткі “Урок беларускай мовы”	48
РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ	50
Тэставыя заданні	50
Пытанні да экзамену	55
ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	57
Пералік заданняў самастойнай работы па вучэбнай дысцыпліне “Методыка выкладання беларускай мовы”	57
Тэматыка курсавых работ по вучэбнай дысцыпліне “Методыка выкладання беларускай мовы”	57
Спіс рэкамендаванай літаратуры	59

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта вучэбнай дысцыпліны – садзейнічаць набыццю студэнтамі тэарэтычных ведаў і практычных уменняў арганізацыі працэсу моўнай адукацыі на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі, кіравання пазнавальнай і камунікатыўнай дзейнасцю навучэнцаў на ўроках беларускай мовы.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

➤ дапамагчы студэнтам засвоіць навукова-метадычныя веды аб накіраванасці, логіцы, структуры і змесце курса беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі;

➤ сфарміраваць у студэнтаў прафесійна-метадычныя ўменні ў арганізацыі працэсу моўнай адукацыі: дапамагчы будучым настаўнікам усвядоміць мэту моўнай адукацыі; пазнаёміць з вучэбнымі праграмамі, вучэбнымі дапаможнікамі па беларускай мове; навучыць планаваць і арганізоўваць адукацыйны працэс, праводзіць розныя віды навучальных і кантрольных прац, весці апытанне; аб'ектыўна ацэньваць веды, уменні і навыкі навучэнцаў; правільна выкарыстоўваць нагляднасць і ТСН на ўроках беларускай мовы;

➤ сфарміраваць прафесійныя ўменні настаўніка, здольнага забяспечыць навучэнцу паўнацэнную моўную адукацыю і маўленчае развіццё;

➤ выхоўваць маральныя і прафесійна-значымыя якасці будучых педагогаў; стымуляваць творчыя пошукі студэнтаў, развіваць іх навукова-даследчыя здольнасці.

Месца вучэбнай дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста з вышэйшай адукацыяй адпаведнага профілю, сувязі з іншымі вучэбнымі прадметамі. Вучэбная дысцыпліна «Методыка развіцця маўлення» з'яўляецца дысцыплінай дзяржаўнага кампанента, уваходзіць у модуль «Методыка філалагічнай адукацыі малодшых школьнікаў» і звязана з такімі вучэбнымі дысцыплінамі, як «Беларуская мова», «Методыка выкладання беларускай мовы», «Методыка выкладання рускай мовы», «Методыка выкладання літаратурнага чытання», «Методыка навучання грамаце і каліграфія».

Выпускнік павінен валодаць наступнымі кампетэнцыямі:

УК – ажыццяўляць прафесійную дзейнасць ва ўмовах абнаўлення яе мэт, зместу, змены тэхналогій, вызначаць метады вырашэння прафесійных задач, ацэньваць іх эфектыўнасць і якасць.

БПК – праектаваць працэс навучання, ставіць адукацыйныя мэты, адбіраць змест вучэбнага матэрыялу, метады і тэхналогіі на аснове сістэмы ведаў у галіне тэорыі і методыкі педагагічнай дзейнасці.

БПК – ажыццяўляць адбор зместу, формаў, метадаў і сродкаў навучання і выхавання, прымяняць іх у адукацыйным працэсе з улікам узроставых і псіхалагічных асаблівасцяў навучэнцаў.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен

ведаць:

- ✓ навукова-метадычныя асновы выкладання беларускай мовы ў пачатковых класах;
- ✓ змест і патрабаванні праграмы па беларускай мове для I ступені агульнай сярэдняй адукацыі;
- ✓ асаблівасці пабудовы курса беларускай мовы ва ўстановах адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання;
- ✓ метады і прыёмы навучання мове;
- ✓ асаблівасці прымянення электронных сродкаў у працэсе моўнай адукацыі;
- ✓ методыку вывучэння кожнага з раздзелаў курса беларускай мовы ў пачатковых класах;

умець:

- ✓ планаваць вучэбную работу на ўроках беларускай мовы ў пачатковых класах;
- ✓ рэалізоўваць пазнавальныя, развіццёвыя і выхаваўчыя задачы на ўроках беларускай мовы;
- ✓ праводзіць аналіз дыдактычнага моўнага матэрыялу і выкарыстоўваць яго ў розных відах вучэбнай дзейнасці;
- ✓ спалучаць работу па засваенні вучнямі норм і законаў беларускай мовы з фарміраваннем лінгвакультуралагічных уяўленняў і ведаў, камунікатыўных уменняў і навыкаў, належных маўленчых паводзін;
- ✓ прымяняць разнастайныя метады і прыёмы навучання мове;
- ✓ выяўляць, класіфікаваць і папярэджваць моўныя і маўленчыя памылкі рознага характару ў вусных выказваннях і пісьмовых працах навучэнцаў пачатковых класаў;

валодаць:

- ✓ навыкамі правядзення ўрокаў беларускай мовы розных тыпаў;
- ✓ метадамі і прыёмамі арганізацыі пазнавальнай дзейнасці навучэнцаў;
- ✓ інфармацыйна-камунікацыйнымі тэхналогіямі, якія забяспечваюць сучасны ўзровень моўнай адукацыі;
- ✓ навыкамі ажыццяўлення кантрольна-ацэначнай дзейнасці ў працэсе навучання беларускай мове.

ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

КАРОТКІ КУРС ЛЕКЦЫЙ ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ

Лекцыя № 1 “Методыка выкладання беларускай мовы як навука”

План:

- 1) Прадмет і задачы методыкі выкладання беларускай мовы.
- 2) сувязь методыкі выкладання беларускай мовы з іншымі навукамі.

1. Методыка выкладання беларускай мовы – адна з найважнейшых навучальных дысцыплін у педагагічнай адукацыі будучых настаўнікаў. Як навука яна мае вялікую гісторыю, за гэты перыяд яна сфармавалася як самастойная галіна педагагічнай навукі.

Методыка выкладання беларускай мовы прыкладная навука, бо яна арыентавана на вырашэнне практычных задач: на пошук шляхоў аптымізацыі навучання беларускай мове, на распрацоўку абгрунтаваных рэкамендацый, на стварэнне канкрэтных матэрыялаў для ўдзельнікаў працэсу навучання – настаўніка і навучэнцаў.

Методыка (ад метада – грэч. *methodos* – шлях даследавання, тэорыя, вучэнне – спосаб дасягнення якой-небудзь мэты, вырашэнне канкрэтнай задачы; сукупнасць прыёмаў ці аперацый практычнага ці тэарэтычнага засваення рэальнасці) мовы – гэта навука, якая ўяўляе прыватную тэорыю навучання мове, вырашае практычныя задачы і дае рэкамендацыі, рыхтуе дапаможнікі для настаўнікаў і вучняў; гэта навука аб мэтах і задачах, аб змесце, метадах і сродках навучання беларускай мове як вучэбнаму прадмету, аб агульным і прыватным у навучанні беларускай мове ў параўнанні і супастаўленні з рускай мовай (майскі рэферэндум 1995 года замацаваў, а лістападаўскі рэферэндум 1996 года канстытуцыйна пацвердзіў у нашай краіне дзве дзяржаўныя мовы – беларускую і рускую, у выніку чаго маем дзяржаўнае беларуска-рускае двухмоўе) (*Ляшчынская В.А. і Шведава З.У.*).

Аб’ектам методыкі з’яўляецца беларуская мова як вучэбны прадмет і працэс навучання яму, паколькі пры навучанні важнымі з’яўляюцца не толькі веды, але і ўменні і навукі.

Прадметам методыкі выкладання беларускай мовы з’яўляецца працэс авалодання мовай (гаворкай, лістом, чытаннем, граматыкай, арфаграфіяй, фанетыкай, арфаэпіяй, лексікай, марфалогіяй, сінтаксісам ва ўмовах навучання).

Мэты методыкі:

1) тэарэтычная, фундаментальная (даследаваць працэс авалодання ведамі і ўменнямі, яго заканамернасці, вызначыць прынцыпы навучання,

абгрунтаваць метады, прывесці ў сістэму, стварыць навуковыя асновы канструявання тэхналогій, урокаў, іх цыклаў, форм зваротнай сувязі);

2) практычная, прыкладная (узброіць настаўніка і навучэнцаў сістэмай метадаў, і прыёмаў дзейнасці і працы па авалоданні моўнымі курсамі і ўменнямі).

На падставе мэт сфармуляваны асноўныя задачы метадыкі:

➤ «Навошта вучыць?» (выбар мэт вывучэння прадмета на дадзеным этапе, у дадзеным тыпе школы).

➤ «Чаму вучыць?» (адбор зместу, складанне праграм і падручнікаў, вызначэнне мінімуму ведаў, якімі павінны авалодаць школьнікі, крытэрыі кантролю, выяўленне ведаў і ўменняў, іх ацэньванне).

➤ «Як вучыць?» (выкарыстанне эфектыўных метадаў і прыёмаў, канструяванне ўрокаў, метадычных дапаможнікаў для настаўніка, навучальнага абсталявання і іншае).

➤ «Чаму так, а не інакш?» (абгрунтаванне выбару зместу і метадаў, параўнальнае вывучэнне розных канцэпцый, варыянтных сістэм навучання).

2. Метадыка выкладання беларускай мовы звязана з лінгвістыкай, псіхалогіяй, логікай, філасофіяй, педагогікай.

Сувязь з псіхалогіяй заключаецца ва ўліку заканамернасцей мыслення і гаворкі, заканамернасцяў засваення ведаў, уменняў і навыкаў пэўнымі ўзроставымі групамі навучэнцаў, ва ўліку розных тыпаў успрымання, памяці і іншых псіхічных працэсаў пры рэалізацыі задач навучання рускай мове.

Сувязь з педагогікай абумоўлена неабходнасцю ўліку заканамернасцей і прынцыпаў навучання, без якіх не думаецца эфектыўнае навучанне мове. Яна праяўляецца і ў распрацоўцы асноўных адукацыйных задач, якія стаяць перад установай адукацыі.

Сувязь з мовазнаўствам вызначаецца зместам прадмета даследавання і прадмета навучання, ва ўліку тых заканамернасцяў функцыянавання мовы, якія з'яўляюцца ўніверсальнымі і ляжаць у аснове любога акта гаворкі, шырэй - у аснове маўленчадумнай дзейнасці наогул, ва ўліку самога ладу мовазнаўчай думкі. Менавіта з гэтай прычыны лінгвістыка з'яўляецца асноўнай базавай навукай для метадыкі.

Метадыка выкладання рускай мовы звязана з раздзеламі мовазнаўства, якія забяспечваюць вымаўленчы і графічны ўзроўні засваення мовы, з граматыкай, арфаэпіяй і пунктуацыяй, у развіцці маўлення навучэнцаў метадыка абапіраецца на літаратуразнаўства, паэтыку, тэорыю сцэнічнай мовы, на гісторыю рускай мовы.

Метадалагічнай асновай метадыкі выступае філасофія, яе заканамернасці, катэгорыі і тэорыя пазнання. Філасофская тэорыя пазнання сцвярджае, што шлях да ісціны праходзіць этапы пачуццёвага, рацыянальнага (лагічнага) спазнання і завяршаецца праверкай на практыцы.

Асаблівае значэнне набываюць для методыкі мовы дыдактычныя прынцыпы навучання, паколькі дыдактыка займаецца агульнымі заканамернасцямі любога навучання, незалежна ад канкрэтнага прадмета.

Адным з лінгвадыдактычных прынцыпаў навучання мове з’яўляецца прынцып апоры на этнакультуру, які арыентуе настаўніка беларускай мовы на скарыстанне такіх тэкстаў, якія б адлюстроўвалі гісторыю Беларусі, традыцыі і характар беларуса, асаблівасці яго побыту, матэрыяльнай і духоўнай культуры, прыроднага асяроддзя. Менавіта мова з’яўляецца асноўным дыдактычным сродкам фарміравання менталітэту асобы.

Навучанне на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца ў выніку сумеснай актыўнай дзейнасці настаўніка і вучняў, якая арганізуецца, матывуецца і кантралюецца настаўнікам. Расшыфроўка працэсу навучання дазволіць вызначыць многія дыдактычныя прынцыпы.

Прынцып навуковасці – выкананне патрабавання аб адпаведнасці зместу навучання беларускай мове сучаснаму стану развіцця навукі аб мове.

Прынцып калектыўнасці, які раскрывае паняцце “сумесная” дзейнасць: настаўнік і вучні разам імкнуцца да выканання пастаўленай мэты, для чаго яны павінны выканаць у пэўнай паслядоўнасці пэўныя дзеянні, накіраваныя на яе дасягненне.

Прынцып актыўнасці – другі прынцып дыдактыкі, які выкарыстоўваецца ў методыцы мовы.

Прынцып праблемнасці, г. зн. перад вучнямі павінна быць пастаўлена праблема, для вырашэння якой яны павінны атрымаць, “здабыць” веды, выпрацаваць навыкі і ўменні, якія акрэслены праграмай курса, планам урока.

Матывацыйны прынцып – адчуваць неабходнасць вырашыць пастаўленую праблему, г. зн. настаўнік павінен матываваць дзейнасць вучняў.

Прынцып індывідуалізацыі ў навучанні мове дазваляе забеспячэнне эфектыўнасці навучання розных вучняў, напрыклад, паводле ўспрымання матэрыялу (зрокавае, слыхавое, маторнае), для чаго патрэбна ўлічваць асаблівасці і тых, і другіх, і трэціх.

Прынцып паслядоўнасці - працэс навучання, вывучэнне курса беларускай мовы адбываецца паслядоўна.

Прынцып пераемнасці, сутнасць якога заключаецца ў апоры на раней вывучанае, на ўзровень моўнага і маўленчага развіцця вучняў. Пераемнасць перш за ўсё павінна быць вытрымана паміж пачатковай і сярэдняй школай.

Прынцып перспектыўнасці, калі вучні задоўга да вывучэння пэўнага матэрыялу рыхтуюцца да яго ўспрымання.

Прынцып даступнасці, які патрабуе весці адбор матэрыялу, тлумачэнне яго, выкарыстоўваць віды і формы працы вучняў у адпаведнасці з іх узроставымі, псіхалагічнымі асаблівасцямі

Прынцып развіццёвага навучання, які адносна да навучання беларускай мове азначае паслядоўнае і няўхільнае развіццё моўнай асобы вучня, паслядоўнасць нарашчэння складанасці вырашэння праблем, ці,

напрыклад, узбагачэнне слоўнікавага запасу вучняў і актыўнага яго скарыстання, авалодвання новымі ведамі з мэтай удасканалвання маўленчых навыкаў, культуры маўлення.

Прынцыпу нагляднасці. На ўроках мовы выкарыстоўваюцца розныя віды нагляднасці – зрокавыя і зрокава-слыхавыя, статычныя і дынамічныя, друкаваныя і экранныя, экранна-гукавыя і інш. Яны спрыяюць развіццю зрокавай памяці, эканомяць час, развіваюць мысленне.

Прынцып сувязі тэорыі з практыкай рэалізуецца ўжо ў самой практычнай накіраванасці курса беларускай мовы ў школе: засвойваць граматыку дзеля яе выкарыстання ў маўленчай практыцы, вывучыць правілы, каб імі карыстацца.

Лекцыя № 2 “Мэты і змест пачатковай моўнай адукацыі”

План:

- 1) Мэта і задачы навучання беларускай мове на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 2) Формы і метады навучання і выхавання.
- 3) Змест вучэбнага прадмета “Беларуская мова” на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

1. Мэта навучання беларускай мове – авалоданне навучэнцамі камунікатыўнымі ўменнямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, развіццё іх творчага патэнцыялу, далучэнне праз мову да культурных традыцый беларускага народа.

Асноўнымі задачамі навучання беларускай мове выступаюць:

у межах фарміравання моўнай кампетэнцыі:

- ✓ асэнсаванне тэксту, сказа, слова і гука з пункту гледжання іх функцыянавання;
- ✓ авалоданне графікай беларускай мовы;
- ✓ засваенне фанетычных, лексічных і граматычных ведаў для іх прымянення ў маўленчай дзейнасці;
- ✓ узбагачэнне слоўнікавага запасу навучэнцаў, засваенне вымаўленчых нормаў, правілаў правапісу;

у межах фарміравання маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

- ✓ развіццё камунікатыўных уменняў і навыкаў навучэнцаў;
- ✓ развіццё практычных уменняў і навыкаў выкарыстання беларускай мовы ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці;
- ✓ развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў;

у межах фарміравання лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцыі:

- ✓ развіццё пачуццёва-вобразнага ўспрымання беларускай мовы і ўмення адрозніваць яе ад рускай мовы;
- ✓ асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай культурнай каштоўнасці;
- ✓ развіццё асэнсаванага ўспрымання беларускай літаратурнай мовы як сродку замацавання культурных традыцый, маральных каштоўнасцей грамадства;
- ✓ засваенне правілаў маўленчага этыкету, сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін;
- ✓ развіццё ў навучэнцаў пачуцця прыгажосці, мілагучнасці, выразнасці, эстэтычнай вартасці беларускай мовы.

2. Асноўнай формай правядзення вучэбных заняткаў па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» з'яўляецца ўрок. Для ўрока беларускай мовы характэрна перавага калектыўных формаў арганізацыі вучэбнай дзейнасці навучэнцаў у спалучэнні з рознымі формамі дыферэнцыяцыі і індывідуалізацыі адукацыйнага працэсу. У залежнасці ад задач кожнага этапу ўрока выкарыстоўваецца калектыўная, групавая або індывідуальная форма працы навучэнцаў, разгортваецца агульнакласнае, міжгрупавое або ўнутрыгрупавое абмеркаванне.

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская мова» прадугледжвае выкарыстанне дзейнасных метадаў навучання, у тым ліку адкрыццё пад кіраўніцтвам педагагічнага работніка элементарных моўных з'яў, заканамернасцяў.

У працэсе навучання беларускай мове рэкамендавана рацыянальнае спалучэнне разнастайных метадаў навучання:

- ✓ тлумачальна-ілюстрацыйнага (інфармацыйна-рэцэптыўнага),
- ✓ рэпрадуктыўнага,
- ✓ праблемнага,
- ✓ часткова-пошукавага (эўрыстычнага).

Навучанне беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на дасягненне навучэнцамі асобасных, метапрадметных і прадметных вынікаў:

• *асобасныя*: усведамленне навучэнцамі прыналежнасці да беларускага народа, цікавасць да вывучэння беларускай мовы, сфарміраванасць асобаснага сэнсу яе вывучэння і каштоўнасных адносін да яе; імкненне авалодаць беларускай мовай як сродкам зносін, які дазваляе выражаць свае думкі ў вуснай і пісьмовай форме;

• *метапрадметныя*: уменне ўспрымаць і асэнсоўваць вучэбны матэрыял, які прад'яўляецца ў вербальнай форме, вылучаць галоўнае ў ім, рацыянальна запамінаць, выконваць разумовыя аперацыі; уменне выкарыстоўваць маўленчыя сродкі і сродкі інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій для рашэння камунікатыўных і пазнавальных задач; уменне

працаваць з вучэбнай кнігай, іншымі друкаванымі і аўдыявізуальнымі крыніцамі інфармацыі; уменне працаваць з інфармацыяй (пошук, прымяненне, захаванне), рыхтаваць сваё выступленне і выступаць з аўдыя-, відэа- і графічным суправаджэннем; уменне слухаць суразмоўцу і весці дыялог, прызнаваць наяўнасць розных пунктаў гледжання, выказваць сваё меркаванне і аргументаваць яго;

- *прадметныя*: валоданне першапачатковымі ўяўленнямі пра беларускую мову як адну з дзяржаўных моў у Рэспубліцы Беларусь; валоданне графічнымі і каліграфічнымі навыкамі; валоданне вывучанымі нормаў беларускай мовы (арфаэпічнымі, арфаграфічнымі, лексічнымі, граматычнымі), імкненне да захавання іх у маўленні; прымяненне ведаў пра якасці і функцыі моўных адзінак для рашэння вучэбных задач; выкарыстанне сфарміраваных моўных і маўленчых уменняў і навыкаў для ажыццяўлення маўленчай дзейнасці; выкарыстанне беларускай мовы ў працэсе зносін; валоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету, захаванне культуры маўленчых паводзін.

3. Змест вучэбнага прадмета адабраны з улікам рэалізацыі наступных напрамкаў у працэсе развіцця асобы навучэнца:

- ✓ *моўнага* (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правілаў функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы),

- ✓ *маўленчага* (авалоданне спосабамі перадачы думкі сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме),

- ✓ *камунікатыўнага* (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных відаў),

- ✓ *лінгвакультуралагічнага* (асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы),

- ✓ *сацыякультурнага* (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету).

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская мова» складаюць:

- ✓ моўныя веды, уменні і навыкі (веды аб сістэме моўных адзінак і заканамернасцях іх функцыянавання, моўных нормах і міжмоўнай аманііі, фанетыка-артыкуляцыйныя навыкі, лексічныя, лексіка-граматычныя, арфаграфічныя і пунктуацыйныя ўменні і навыкі);

- ✓ маўленчыя ўменні і навыкі (уменні і навыкі ў розных відах маўленчай дзейнасці: аўдзіраванні, чытанні, гаварэнні, пісьмовым маўленні);

- ✓ камунікатыўныя ўменні і навыкі (уменні і навыкі выкарыстання розных відаў маўленчай дзейнасці ў пэўных маўленчых сітуацыях);

- ✓ традыцыйны маўленчы этыкет, нормы маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін;

✓ агульныя звесткі пра беларускую мову, формы яе існавання і сферы ўжывання, культурную і эстэтычную самакаштоўнасць беларускай мовы.

Сістэма развіцця маўлення скіравана на авалоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці, фарміраванне ў навучэнцаў здольнасці разумець праслуханае ці прачытанае маўленчае паведамленне на беларускай мове, ствараць вуснае выказванне на беларускай мове для задавальнення камунікатыўнага намеру, паступовае авалоданне пісьмовым маўленнем.

Для дасягнення пастаўленай мэты змест сістэмы развіцця маўлення прадстаўлены ў трох кірунках:

- ✓ фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы пры слуханні і чытанні;
- ✓ фарміраванне ўменняў гаварэння;
- ✓ фарміраванне ўменняў пісьмовага маўлення.

Лекцыя № 3 “Урок беларускай мовы”

План:

- 1) Урок як адзінка вучэбнага працэсу.
- 2) Тыпы і структура ўрокаў беларускай мовы.

1. Урок – гэта найменшая адзінка вучэбнага працэсу, пэўны час сумеснай працы настаўніка і вучняў.

Урок складаецца з сукупнасці некалькіх адносна самастойных відаў сумеснай дзейнасці вучняў і настаўніка, якія прынята называць структурнымі этапамі, якія маюць свой змест і выконвае свае функцыі.

Класічны урок беларускай мовы складаецца з такіх эпаў, як арганізацыйны момант, падвядзенне вынікаў урока, праверка хатняга задання, апытванне, тлумачэнне новага матэрыялу, замацаванне, фарміраванне навыкаў і ўменняў, хатняе заданне і інш.

Найбольш распаўсюджанымі лічацца асноўныя тыпы ўрокаў мовы, якія адрозніваюцца:

1. Па асноўнай мэтавай устаноўцы і структуры ўрокі падзяляюцца на навучальныя і кантрольныя (М.Т. Баранаў).

Да *навучальных* адносяцца:

1. Урокі паведамлення новага матэрыялу (вялікі аб’ём матэрыялу, складаная для ўспрымання тэма) могуць складацца з некалькіх структурных элементаў (праверка хатняга задання, псіхалагічная падрыхтоўка да ўспрымання новага, падвядзенне вынікаў, хатняе заданне і інш.), але галоўнымі з’яўляюцца тлумачэнне новага матэрыялу і першасная выпрацоўка ўменняў.

2. Урокі выпрацоўкі ўменняў і навыкаў звычайна праводзяцца пры ўмове адведзеных не менш як 2 гадз. на тэму. Тут адсутнічае тлумачэнне,

а асноўным з'яўляецца выкананне сістэмы практыкаванняў, якія служаць не толькі выпрацоўцы навыкаў па вывучаемай тэме, але і па развіцці маўленчых навыкаў, выпрацоўцы нормаў літаратурнай мовы.

3. Урокі паўтарэння, якія служаць узнаўленню, замацаванню, сістэматызацыі і пашырэнню ведаў.

Адрозніваюць ўрокі паўтарэння 1) у пачатку года з мэтай узнавіць і замацаваць веды, уменні, набытыя ў папярэднім класе; 2) у пачатку вывучэння новага раздзела, калі патрэбна ўзнавіць веды для атрымання новых, напрыклад, марфемны склад слова; 3) у канцы раздзела з мэтай замацавання вывучанага і яго сістэматызацыі.

4. Урокі працы над памылкамі вучняў у пісьмовай і вуснай формах з'яўляюцца абавязковымі, калі такія памылкі ёсць. У часе правядзення іх вучні вучацца выпраўляць і тлумачыць розныя тыпы памылак, у залежнасці ад чаго можна выдзеліць урокі: 1) над арфаграфічнымі памылкамі, 2) над пунктуацыйнымі памылкамі, 3) над памылкамі ў творчых працах вучняў – пераказах, перакладах, сачыненнях.

Да кантрольных урокаў адносяцца урокі кантролю за арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасцю вучняў – кантрольныя дыктанты (тэксты без змен).

5. Камбінаваныя ўрокі, калі спалучаюцца элементы кантролю і навучання, што мэтазгодна пры наяўнасці двух урокаў на адну тэму, калі другі ўрок замацавання завяршаецца невялікай па аб'ёму кантрольнай работай.

II. У залежнасці ад этапа вывучэння матэрыялу ўрокі падзяляюцца наступным чынам:

1) этап вывучэння новага матэрыялу – урок тлумачэння новага матэрыялу,

2) этап замацавання – урок замацавання новых ведаў,

3) этап паўтарэння і ўзнаўлення матэрыялу – урок паўтарэння,

4) этап абагульнення матэрыялу – урок абагульнення,

5) этап праверкі засвоенага матэрыялу – урок праверкі ведаў, уменняў і навыкаў,

6) этап працы над памылкамі – урок працы над памылкамі.

2. Урок вывучэння новага матэрыялу прызначаны для азнаямлення навучэнцаў з новай моўнай з'явай і фарміравання першасных уменняў. Урок гэтага тыпу мае наступныя структурныя кампаненты:

✓ арганізацыйны пачатак урока;

✓ паведамленне тэмы ўрока, пастаноўка мэт заняткаў;

✓ актуалізацыя апорных ведаў;

✓ тлумачэнне новага матэрыялу (увядзенне новых ведаў);

✓ замацаванне ведаў, фарміраванне першасных ўменняў і навыкаў;

✓ падвядзенне вынікаў урока;

✓ інфармацыя пра дамашняе заданне.

Праверка дамашняга задання на ўроку вывучэння новага матэрыялу, як правіла, не праводзіцца. Але яна можа прысутнічаць, калі ў час праверкі будзе адбывацца актуалізацыя тых ведаў, якія спатрэбяцца для засваення новай тэмы.

Урок замацавання ведаў, удасканалення ўменняў і навыкаў праводзіцца адразу пасля ўрока вывучэння новага матэрыялу. Асноўнай яго мэтай з'яўляецца ўзнаўленне і замацаванне ведаў, атрыманых на папярэднім уроку, і ўдасканаленне ўменняў і навыкаў вучняў.

Тыповая структура гэтага ўрока наступная:

- ✓ арганізацыйны пачатак урока;
- ✓ паведамленне тэмы ўрока, пастаноўка мэт заняткаў;
- ✓ праверка дамашняга задання;
- ✓ замацаванне ведаў, удасканаленне ўменняў і навыкаў;
- ✓ падвядзенне вынікаў урока;
- ✓ інфармацыя пра дамашняе заданне.

Калі ў час праверкі дамашняга задання будзе ўстаноўлена, што тэарэтычны матэрыял папярэдняга ўрока асэнсаваны вучнямі недастаткова глыбока, неабходна будзе вярнуцца да яго і растлумачыць яшчэ раз.

Урок паўтарэння і сістэматызацыі вывучанага ў асноўным праводзіцца ў канцы вывучэння пэўнай вялікай тэмы ці раздзела з мэтай абагульнення і сістэматызацыі ведаў вучняў. Звычайна на ўроку гэтага тыпу прысутнічаюць наступныя структурныя элементы:

- ✓ арганізацыйны пачатак урока;
- ✓ паведамленне тэмы ўрока, пастаноўка мэт заняткаў;
- ✓ праверка дамашняга задання;
- ✓ узнаўленне ведаў па тым матэрыяле, які паўтараецца і сістэматызуецца;
- ✓ паглыбленая праца над тэарэтычнымі ведамі і практычнымі ўменнямі;
- ✓ кантроль узроўню ведаў, уменняў і навыкаў вучняў;
- ✓ падвядзенне вынікаў урока;
- ✓ інфармацыя пра дамашняе заданне.

На *камбінаваным* уроку адбываюцца засваенне вучнямі невялікіх па аб'ёме новых ведаў і выпрацоўка адпаведных уменняў і навыкаў. Тыповая структура камбінаванага ўрока мае наступны выгляд:

- арганізацыйны пачатак урока;
- паведамленне тэмы ўрока, пастаноўка мэт заняткаў;
- праверка дамашняга задання (часта з адначасовай актуалізацыяй апорных ведаў);
- тлумачэнне новага матэрыялу;
- першаснае замацаванне набытых ведаў;
- фарміраванне ўменняў і навыкаў;
- падвядзенне вынікаў урока;
- інфармацыя пра дамашняе заданне.

Урокі кантролю (праверкі ведаў, уменняў і навыкаў) дазваляюць настаўніку высветліць узровень засваення вучнямі пройдзенага матэрыялу, убачыць, на якія пытанні яшчэ неабходна звярнуць увагу, якія ўменні і навыкі патрабуюць далейшага ўдасканалення. Праверка арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасці школьнікаў адбываецца звычайна з дапамогай кантрольнага дыктанта.

Урокі развіцця маўлення накіраваныя ў першую чаргу на фарміраванне камунікатыўнай кампетэнцыі школьнікаў. Праца, што праводзіцца на такіх уроках, станоўча ўплывае на ўзбагачэнне слоўніка і развіццё граматычнага ладу маўлення вучняў, авалоданне імі нормамі беларускай літаратурнай мовы.

Урок аналізу пісьмовых работ (карэкцыі ведаў, уменняў і навыкаў) праводзіцца пасля кантрольных дыктантаў, пераказаў, сачыненняў, тэстаў. Яго асноўная мэта – ліквідаваць прабелы ў ведах і уменнях школьнікаў. Структура ўрока аналізу пісьмовых прац звычайна наступная:

- ✓ арганізацыйны пачатак ўрока;
- ✓ паведамленне настаўніка пра вынікі напісання работы;
- ✓ калектыўнае выпраўленне тыповых памылак;
- ✓ выкананне практыкаванняў на тыя правілы, на якія былі дапушчаны тыповыя памылкі;
- ✓ выпраўленне індыўідуальных памылак;
- ✓ інфармацыя пра дамашняе заданне (Саўко У.П.).

Лекцыя № 4 “Методыка вывучэння асноў фанетыкі”

План:

- 1) Мэта і задачы вывучэння фанетыкі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 2) Уменні і навыкі, якія выпрацоўваюцца ў навучэнцаў пры вывучэнні асноў фанетыкі.
- 3) Фанетычныя практыкаванні.

1. Школьны курс беларускай мовы, які з’яўляецца зменшанай, але ўсё ж копіяй навуковага курса, пачынаецца з вывучэння фанетыкі і засваення такіх фанетычных паняццяў, як гукі мовы; галосныя, націскныя і ненаціскныя галосныя; зычныя, звонкія і глухія, мяккія і цвёрдыя, свісцячыя і шыпячыя, парныя і няпарныя па звонкасці-глухасці, мяккасці-цвёрдасці зычных; склад, націск; чаргаванне галосных, зычных. Гэта абумоўлена найперш значэннем фанетыкі, паколькі без вывучэння гукавога боку мовы нельга на дастатковым узроўні авалодаць культурай вуснага маўлення, фарміраваць арфаэпічныя і арфаграфічныя навыкі, засвоіць сэнсаваадрознівальную функцыю гукаў, увогуле ўсвядоміць палажэнне аб мове як асноўным сродку зносін.

У школьнай праграме шмат увагі ўдзяляецца фанетыка-графічным звесткам. Гэта зразумела: першаасновай мовы з'яўляецца яе вусная разнавіднасць. Сувязь паміж гэтымі раздзеламі відавочная: у кожнага носьбіта мовы на пэўным этапе ўзнікае неабходнасць выкарыстання мовы ў вуснай альбо пісьмовай форме. Пры знаёмстве з новым раздзелам тэрміны “фанетыка” і “графіка” пажадана ўводзіць паралельна, засяроджваючы ўвагу вучняў на галоўным – адрозненні паміж гукамі і літарай.

Фанетыка – раздзел навукі пра мову, у якім вывучаюцца гукі (ад грэч. *phone* – гук). Апрача вуснай мовы, мы карыстаемся яе пісьмовай разнавіднасцю (ліст, даклад, шматлікія надпісы). Пісьмовую мову мы фіксуем з дапамогай літар.

Пры вывучэнні фанетыкі на ўроках мовы настаўнік вырашае наступныя адукацыйна-выхаваўчыя *задачы*:

- прывесці ў сістэму веды вучняў пра гукавы лад беларускай мовы;
- фарміраваць і ўдасканалваць прыёмы фанетычнага разбору слова;
- развіваць моўны слых вучняў, г.зн. здольнасць адрозніваць гукі мовы;

- дапамагаць авалодаць правільным вымаўленнем, сродкамі выразнасці вуснай мовы;

- навучыць успрымаць на слых і разумець беларускую мову;

- узбагачаць і актывізаваць слоўнікавы запас.

2. У рускамоўных школах ў 2 класе на ўроках беларускай мовы выпрацоўваюцца наступныя ўменні і навукі:

- ✓ фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы на слых (аўдзіраванне);

- ✓ выпрацоўка ўмення ўспрымаць інфармацыю цалкам і вылучаць асобныя факты паведамлення, суадносіць ход развіцця падзей з малюнкавым радам, запамінаць паслядоўнасць у развіцці падзей, дыферэнцыраваць новае і вядомае, выходзіць актыўную слухацкую пазіцыю;

- ✓ практыкаваць ва ўспрымання тэкстаў на слых;

- ✓ фарміраванне першапачатковых навыкаў чытання: паскладовае чытанне асобных слоў і сказаў, у тым ліку слоў з графічнымі (апостраф, і), фанетыка-арфаэпічнымі ([г], [ч], [ў], [ц'], [р], [дз'], [дж]) асаблівасцямі беларускай мовы.

- ✓ фарміраванне элементарных маўленчых уменняў: выпрацоўка вымаўленчых навыкаў пры артыкуляцыі гукаў [г], [ч], [ў], [ц?], [р], [дз?], [дж].

- ✓ дапамагчы авалодаць графічнай сістэмай беларускай мовы;

- ✓ выходзіць актыўную слухацкую пазіцыю.

Правільнае вымаўленне гука дасягаецца дзякуючы добрай рухавасці і дыферэнцыраванай рабоце артыкуляцыйнага апарату. Работа па развіцці асноўных рухаў і пэўнага становішча органаў артыкуляцыйнага апарату праводзіцца ў форме артыкуляцыйнай гімнастыкі.

Для падрыхтоўкі артыкуляцыйнага апарату да вымаўлення гука і для ўдакладнення яго вымаўлення падбіраюцца гульні, накіраваныя

на замацаванне артыкуляцыйных рухаў, а таксама на выпрацоўку і ўдакладненне гукаў. Шырока выкарыстоўваюцца гульні з гукаперайманнямі жывёл і розных гучальных прадметаў.

3. Фанетычныя практыкаванні выкарыстоўваюцца не толькі пры вывучэнні фанетыкі, але і пры вырашэнні арфаграфічных, словаўтваральных і іншых задач. Гэта надзвычай актывізуе ўвагу вучняў да гукавой формы слова, да вуснага выказвання, садзейнічае развіццю маўленчага слыху.

Паколькі пры вывучэнні фанетыкі прадметам назірання з'яўляецца гукавы бок мовы, вядучае месца на занятках па фанетыцы належыць вусным практыкаванням. Любое слова, любы гук, які аналізуецца з пункту гледжання фанетыкі, павінен быць вымаўлены самім вучнем. Элементу самастойнасці ў фанетычнай рабоце неабходна прытрымлівацца і ў далейшым. Як адзначаў Л. В. Шчэрба, усе заняткі па фанетыцы ў школе «павінны быць зведзены да назірання саміх вучняў пад кіраўніцтвам настаўніка, над уласнай іх мовай».

Пры выкананні практыкаванняў фанетычнага характару вельмі важна, каб работа вучняў не была зведзена да механічнага супастаўлення гукаў і літар, вызначэння колькасці адных і другіх, а давала магчымасць спасцігаць моўную з'яву ў той ступені яе складанасці, якая адпавядала б узросту і падрыхтаванасці вучняў.

Фанетычныя практыкаванні можна групаваць па-рознаму. Калі ў аснову класіфікацыі пакласці характар навучальнай дзейнасці вучняў, то ёсць падставы выдзеліць аналітычныя і рэпрадуктыўныя практыкаванні. Аналітычныя практыкаванні - гэта практыкаванні на назіранне, пасіўнае і актыўнае. Пасіўнае мае месца там, дзе пэўная з'ява фанетыкі падказваецца, растлумачваецца настаўнікам або ў падручніку. Каментарыі настаўніка складаюць аснову пасіўных назіранняў.

Праца па фарміраванні ў вучняў фанетычных і графічных ведаў, уменняў, навыкаў – найважнейшая частка пачатковага курса мовы. Ад яе паспяховасці залежыць узровень пьсьменнасці вучняў, культура іх вуснага і пісьмовага маўлення. Акрамя таго, такая праца ўплывае на развіццё здольнасці ўспрымаць знешнюю (гукавую ці літаратурную) абалонку слоў і выказванняў, адчуваць яе эстэтычную ролю ў паэтычных і празаічных тэкстах, садзейнічае фарміраванню мастацкага густу, моўнага чуцця.

Вывучэнне фанетыкі і графікі займае цэнтральнае месца ў 2-м класе. У 3-4-х класах ніякіх новых звестак пра гукі і літары вучні не атрымліваюць. Яны замацоўваюць тыя фанетычныя і графічныя веды, якія былі атрыманы раней.

Умовы паспяховага фарміравання фанетыка-граматычных навыкаў: вывучэнне тэорыі з апорай на практычнае засваенне мовы і моўнае чуцце, сістэматычная трэніроўка слыху, маторыкі рукі, наданне пільнай увагі прагаворванню слоў, артыкуляцыі асобных гукаў і іх спалучэнняў, пастаяннае выкарыстанне ўзораў выдатнага вымаўлення і каліграфічнага пісьма.

Параўнанне гукаў на спосабе вымаўлення, характары гучання і функцыі ў слове дапамагае паказаць вучням, што ўсе гукі мовы падзяляюцца на дзве вялікія групы: галосныя і зычныя. Супрацьпастаўленне слоў жар-шар дае магчымасць паказаць сэнсаадрознівальную ролю парных звонкіх і глухіх зычных гукаў, вылучыць адпаведныя пары. Прыем вібрацыйнага кантролю дазваляе вучням самастойна размежаваць зычныя па звонкасці, глухасці. Для гэтага прапаноўваецца прыкласці пальцы да гартані і паслядоўна вымавіць парныя зычныя.

Асноўным метадам ўдасканалення артыкуляцыйнага навыку і фанематычнага слыху з'яўляюцца актыўнае слуханне і імітацыя. Каб слуханне было сапраўдна актыўным, яно павінна суправаджацца заданнямі, якія дапамагаюць прыцягнуць увагу да гука. Падняццем рукі ці сігнальнай карткі вучні могуць паказаць, што яны пачулі.

Эфектыўнасць імітацыйных практыкаванняў значна ўзрастае, калі ўзнаўленню папярэднічае праслухоўванне ўзору, незалежна ад таго, новы гэта матэрыял ці засвоены. Карысна прапаноўваць дзецям для паўтарэння лічылкі, скарагаворкі, рыфмоўкі, прыказкі, прымаўкі, вершы, песні.

Пры станаўленні вымаўленчых навыкаў мэтазгодна чаргаваць харавую і індывідуальную формы працы. Харавая праца дазваляе павялічыць час трэніроўкі: кожны вучань вымаўляе патрэбныя гукі. Індывідуальная праца павышае адказнасць кожнага вучня, дазваляе сачыць за ўзроўнем сфарміраванасці пэўнага навыка. У асобных выпадках пазбавіцца ад недахопаў вымаўлення дапамагае азнаямленне з артыкуляцыйнай гукаў.

Слухавыя і вымаўленчыя навыкі неабходна пастаянна ўдасканальваць праз чытанне ўслых, выкананне фанетычных зарадак.

Фанетычная зарадка-спецыяльныя трэніровачныя практыкаванні ў вымаўленні, якія перашкаджаюць дэаўтаматызацыі навыкаў. Пры выкананні фанетычнай зарадкі вучні павінны мабілізаваць як адвольную, так і неадвольную ўвагу. Матэрыял фанетычнай зарадкі – асобныя гукі, склады, словы, невялікія тэксты. Яна можа праводзіцца на любым этапе ўрока.

Мэтазгодна на ўсіх уроках пры знаёмстве з новым словам звяртаць увагу на вымаўленне, вызначаць месца націску. Пры чытанні ўслых важна сачыць не толькі за тым, як вучні вымаўляюць словы, але і за тэмпам чытання, рытмікай, інтанацыяй.

Улічваючы характар навучальнай дзейнасці вучняў, выдзяляюць аналітычныя і рэпрадуктыўныя фанетычныя практыкаванні.

Аналітычныя практыкаванні – практыкаванні на пасіўнае і актыўнае назіранне. У першым выпадку пэўную з'яву фанетыкі тлумачыць настаўнік. Матэрыял фанетычных назіранняў: гук, склад, слова. Актыўныя назіранні вучняў пачынаюцца з моманту, калі са словамі трэба зрабіць што-небудзь самастойна.

Як практыкаванне аналітычнага характару выступае фанетычны разбор у дзвюх яго разнавіднасцях – гукавы і гука-літарны. Трэба, каб дзеці

навучыліся правільна вымаўляць гукі ў слове, чуць кожны гук у слове і адрозніваць яго ад суседняга, падзяляць словы на склады, вызначаць націскны склад, называць гукі ў слове па парадку і вызначаць іх колькасць, даваць характарыстыку кожнаму гуку і іншае.

Прад’явіць слова для гукавога аналізу можна рознымі спосабамі: вымавіць яго, паказаць малюнак і папрасіць назваць адпаведнае слова, загадаць слова пры дапамозе лагічнага азначэння ці загадкі. Галоўнае, што слова, гукавая абалонка якога аналізуецца, павінна быць вымаўлена, а не напісана.

Рэпрадуктыўныя практыкаванні патрабуюць пэўнай самастойнасці вучняў. Яны выконваюцца як у вусная, так і ў пісьмовай форме.

Фарміраванне арфаграфічных навыкаў пры вывучэнні раздзела “Гукі і літары” ажыццяўляецца на аснове фанетыка-арфаграфічных практыкаванняў.

Лекцыя № 5 “Методыка вывучэння элементаў лексікалогіі”

План:

- 1) Этапы вывучэння элементаў лексікалогіі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 2) Праца над словам.
- 3) Прынцыпы вывучэння элементаў лексікалогіі.
- 4) Метады і прыёмы вывучэння элементаў лексікалогіі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

1. Авалоданне мовай немагчыма без ведання слоў, іх значэнняў. У працэсе засваення значэнняў слоў вучні ўсведамляюць паняцці, уласцівыя роднай мове. Гэта з’яўляецца асновай развіцця мыслення і маўленчай дзейнасці на беларускай мове. Дакладнае веданне лексічнага значэння слова – важная ўмова фарміравання ўстойлівых граматычных і арфаграфічных навыкаў.

Задачы вывучэння тэмы:

- фарміраванне першапачатковых ведаў пра лексічную сістэму беларускай мовы;

- узбагачэнне і актывізацыя слоўнікавага запасу вучняў;

- выпрацоўка ўменняў працы з тлумачальным слоўнікам.

Змест вывучэння тэмы ўключае ў сябе фарміраванне ў вучняў комплексу ведаў і ўменняў:

- лексічныя веды: слова як лексічная адзінка, адназначныя і мнагазначныя словы, прамое і пераноснае значэнне слова, сінонімы, антонімы.

- лексічныя ўменні: суаднясенне слова з яго значэннем, знаходжанне лексічнага значэння незразумелых слоў у тлумачальным слоўніку,

вызначэнне прамога і пераноснага значэння слова ў кантэксце (словазлучэнне, сказ), адрозненне і параўнанне слоў, блізкіх і супрацьлеглых па сэнсе, вылучэнне адназначных і мнагазначных слоў.

Для паспяховага засваення лексічнага матэрыялу неабходна пастаянна ствараць маўленча-камунікатыўныя сітуацыі, у якіх вучні будуць адпрацоўваць навыкі дакладнага ўжывання мнагазначных слоў, сінонімаў, антонімаў, міжмоўных амонімаў, ветлівых слоў і зваротаў у маўленні.

2. Вывучэнне элементаў лексікалогіі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі прадугледжвае працу над словам – спецыяльнае мэтанакіраванае ўзбагачэнне слоўнікавага запасу вучняў. Гэта праца ўключае:

- колькаснае павелічэнне (засваенне новых слоў) і якаснае ўзбагачэнне (засваенне новых значэнняў вядомых слоў, іх спалучальнасці, выяўленчых магчымасцей) слоўніка вучняў;

- усведамленне сістэмных сувязей слоў (словаўтваральных, сінанімічных, антанамічных);

- уменне групаваць словы з улікам лексічнага значэння;

- развіцце навыкаў беспамылковага выбару слоў і правільнай іх спалучальнасці ў адпаведнасці з выказваемай думкай і маўленчай сітуацыяй.

3. Вывучэнне элементаў лексікалогіі абавязкова на шэраг прыватнаметадычных прынцыпаў:

- сістэмны прынцып патрабуе асэнсавання і засваення семантычных узаемасувязей паміж словамі, уліку ўсіх элементаў лексічных парадыхмы;

- кантэксны прынцып прадугледжвае падачу і разряд слоў у мінімальным кантэксце (у словазлучэнні, сказе) і дапамагае паскорыць аўтаматызацыю навыкаў спалучальнасці слоў;

- лексіка-граматычны прынцып патрабуе супастаўлення лексічнага і граматычнага значэнняў слова. У сувязі з гэтым не толькі пры вывучэнні элементаў лексікалогіі, але і пры вывучэнні часцін мовы ствараюцца вялікія магчымасці для замацавання і абагульнення асноўных лексічных паняццяў;

- функцыянальна-семантычны прынцып прадугледжвае практычнае знаёмства вучняў з тым, што кожнае слова характарызуецца тыповымі для яго сінтаксічнымі функцыямі, што гэтыя функцыі слова;

- выконвае ў пэўных граматычных мадэлях і маўленчых узорах. Акрамя таго, згодна з гэтым прынцыпам бярэцца пад увагу правільнасці выкарыстання лексічных адзінак у залежнасці ад характару і мэты выказвання;

- тэматычны прынцып патрабуе групоўкі слоў у тэматычныя групы пры арганізацыі працы па ўзбагачэнні слоўнікавага запасу вучняў. Гэта звязана з тым, што словы алной тэматычнай групы служаць для зносін у межах той ці іншай тэмы або сітуацыі (у школе, дома, у магазіне). Чым больш слоў па тэме ведае вучань, тым больш свабодным будзе яго маўленне.

4. Асноўным метадам працы пры вывучэнні элементаў лексікалогіі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца метады

практыкаванняў. Лексічныя практыкаванні накіраваны на ўсведамленне сутнасці лексікалагічных паняццяў і на фарміраванне лексічных уменняў.

У сукупнасці гэтыя практыкаванні аб'ядноўваюцца ў некалькі тыпаў:

- 1) знаходжанне вывучаемай з'явы ў кантэксце (у словазлучэнне, сказе, тэксце);
- 2) падбор прыкладаў, якія ілюструюць вывучаемую з'яву (па памяці або з выкарыстаннем друкаваных крыніц);
- 3) знаходжанне памылак у выкарыстанні лексічных адзінак;
- 4) груповы вывучаемых лексічных з'яў, у тым ліку складанне табліц;
- 5) частковы лексічны разбор слоў;
- 6) вызначэнне ролі вывучаемай лексічнай з'явы ў тэксце;
- 7) выкарыстанне вывучаемай лексічнай з'явы ва ўласным маўленні з пэўнай мэтай.

Пры вывучэнні тэмы “Значэнне слова” актыўна выкарыстоўваюцца наглядныя метады. Славесная нагляднасць прымяняецца для арганізацыі назіранняў над выкарыстаннем вывучаемых лексічных з'яў у сказах, тэкстах, для выхывання цікавасці да незнаемых і малазнаемых слоў, замацавання іх у памяці вучняў.

Зрокавая нагляднасць выкарыстоўваецца для тлумачэння значэнняў незразумелых слоў, для размежавання значэнняў мнагазначных слоў, амонімаў, для падрыхтоўкі вусных і пісьмовых выказванняў вучняў з выкарыстаннем вывучаемых лексічных з'яў.

Для ўспрымання лексічных адзінак выкарыстоўваюцца пастаноўка пытанняў і адказы на іх, чытанне тэксту і вылучэнне лексічнага значэння незразумелых слоў, суаднясенне ўласнага тлумачэння значэння слова з тлумачэннем, прапанаваным у слоўніку, частковы лексічны аналіз слоў.

Асэнсаванню значэння новых лексем спрыяе тэматычная груповыя слоў, супастаўленне лексем, блізкіх па гучанні, але розных па значэнні, падбор сінонімаў, размежаванне розных значэнняў мнагазначнага слова, падбор уласных прыкладаў для ілюстрацыі вывучаемых лексічных з'яў.

Запамінанне новых лексем адбываецца ў працэсе вызначэння іх функцый у тэкстах розных тыпаў, стылей, спалучальнасці з іншымі словамі, вызначэння сэнсавых адценняў, якія набывае лексема ў кантэксце, дапаўнення прапанаванага тэксту патрэбнымі словамі.

Прымяненню атрыманых лексічных ведаў на практыцы спрыяюць практыкаванні ў канструяванні словазлучэнняў і сказаў, складанні тэкстаў па малюнку (серыі малюнкаў) і апорных словах з выкарыстаннем слоў канкрэтных лексічных груп (сінонімаў, антонімаў), складанні выказванняў на лінгвітычныя тэмы.

Такім чынам, сістэма працы па вывучэнні элементаў лексікалогіі заключаецца ў тым, каб асобныя словы правільна ўспрымаліся вучнямі ў кантэксце, былі зразумелымі ім з усімі адценнямі, увайшлі ў актыўны слоўнік кожнага дзіцяці і ўзнаўляліся ім у патрэбных сітуацыях.

Лекцыя № 6 “Методыка вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння”

План:

- 1) Задачы і змест вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 2) Сістэма вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 3) Метады і прыемы вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння.

1. Задачы і змест вывучэння тэмы “Склад слова”:

- ✓ Фарміраванне асноўных ведаў па марфеміцы.
- ✓ Падрыхтоўка вучняў да разумення асаблівасцей утварэння назоўнікаў, прыметнікаў і дзеясловаў.
- ✓ Развіццё ўяўленняў пра ўзаемасувязь паміж лексічным значэннем слова і яго марфемным складам, уменняў свядома выкарыстоўваць у маўленні словы рознай марфемнай будовы.
- ✓ Выпрацоўка навыкаў правапісу марфем слова.
- ✓ Развіццё разумовых здольнасцей вучняў.

Змест вывучэння тэмы “Склад слова” ўключае ў сябе фарміраванне ў вучняў комплексу ведаў і ўменняў:

веды па марфеміцы: часткі слова (канчатак, карань, суфікс, прыстаўка, аснова), іх роля ў слове; прыметы аднакараневых слоў, адрозненне прыставак ад прыназоўнікаў;

аналітыка-сінтэтычныя ўменні: аналіз і характарыстыка складу слоў выразнай будовы, падбор аднакараневых слоў;

арфаграфічныя веды: засваенне правапісу парных звонкіх і глухіх зычных у карані слова, падвоеных зычных на стыку прастаўкі і караня, караня і суфікса, прыставак *аб-*, *ад-*, *над-*, *пад-*, *з-(с-)*, *раз-/рас-*, *без-/бес-*, *уз-/ус-*, апострафа ў словах з прыстаўкамі;

арфаграфічныя ўменні: правільнае напісанне падвоеных зычных на стыку марфем, слоў з вывучаным прыстаўкамі, з апострафам пасля прыставак, злітнае напісанне прыставак.

2. Сістэма вывучэння марфемнага складу слова складаецца з 4 этапаў:

1. Прапедэўтычныя назіранні за аднакараневымі словамі. (1–2 класы).
2. Знаемства з асаблівасцям аднакараневых слоў і караня слова; назіранні над аднастайным напісаннем караня ў аднакарневых словах (3 клас).

3. Вывучэнне спецыфікі і ролі ў мове канчатка, прыставак, суфіксаў; азнаямленне з сутнасцю марфалагічнага прынцыпу правапісу; фарміраванне навыку правапісу караня і прыстаўкі (3 клас).

4. Знаемства з асновай слова. Паглыбленне ведаў пра марфемны склад слова і элементы словаўтварэння ў сувязі з вывучэннем назоўніка, прыметніка, дзеяслова; фарміраванне навыкаў правапісу склонавых канчаткаў назоўнікаў і прыметнікў, асабовых канчаткаў дзеясловаў (4 клас).

Пра ўзровень усведамлення вучнямі ролі той або іншай марфемы настаўнік можа меркаваць па наступных паказчыках:

- ✓ уменне выдзеліць марфему са слова і растлумачыць яе ролю,
- ✓ самастойна падабраць слова пэўнага марфемнага складу,
- ✓ правільна выкрыстаць у сказе словы з прыстаўкамі і суфіксамі.

3. *Паведамленне настаўніка* – адна з важных крыніц атрымання вучнямі ведаў пра значныя часткі слова, асноўныя уяўленні пра элементы словаўтварэння. З улікам узроставых асаблівасцей вучняў настаўнік паведамляе патрэбныя звесткі наглядна, пераважна ў выглядзе давадак, кароткіх тлумачэнняў пры марфемным аналізе.

Эўрыстычная гутарка. Абапіраючыся на веды вучняў пра слова, яго значэнне, узаемасувязі паміж прадметамі і з’явамі навакольнага свету, падводзіць навучэнцаў да ведаў пра марфемную будову слова.

Метад моўнага аналізу заключаецца ў тым, што вучні пад кіраўніцтвам настаўніка пільна ўглядаюцца ў будову слоў, вывучаюць у іх значымыя часткі (марфемы), назіраюць за іх значэннем, звяртаюць увагу на ўзаемае размяшчэнне марфем у слове, іх узаемазалежнасць, прасочваюць змяненне гукаў аднаго і таго ж караня, заўважаюць розніцу ў вымаўленні і напісанні марфем, заканамернасці пабудовы аднаструктурных слоў. Пералічаныя ўменні фарміруюцца ў дзяцей не адразу, а па меры авалодання такімі прыёмамі працы, як аналіз і сінтэз, параўнанне і замена. Важнае значэнне мае праца са словаўтваральнымі ланцужкамі слоў. Аднак яна павінна ўлічваць узровень ведаў і ўменняў вучняў.

Моўнае канструяванне прадугледжвае утварэнне аднакараневых слоў і тлумачэнне іх значэння, утвэрэнне слоў па ўзоры, падбор слоў да прапанаваны схем марфемнага саставу, утварэнне форм слоў і вывучэнне ў іх канчаткаў.

Пры вывучэнні тэмы “Склад слова” часта выкарыстоўваюцца *наглядныя метады*. Славесная нагляднасць прымяняецца для арганізацыі назіранняў над выкарыстаннем роднасных слоў, слоў з пэўнымі каранямі, суфіксамі ў тэкстах.

Зрокавая нагляднасць (табліцы, схемы) палягчаюць працэс моўнага аналізу і канструявання. Серыі малюнкаў выкарыстоўваюцца для падрыхтоўкі вусных і пісьмовых выказванняў вучняў з выкарыстаннем аднакараневых слоў, слоў пэўнай марфемнай будовы.

Сярод практыкаванняў найбольш эфектыўнымі з’яўляюцца: размежаванне форм слоў і аднакараневых слоў, групоўка слоў, лексіка-словаўтваральны аналіз тэксту, замена разгорнутага тлумачэння лексічнага значэння слова падборам роднаснага слова; складанне сказаў з аднакараневымі словамі розных часцін мовы; словаўтваральныя заданні.

Важнасць працы над марфемным складам слоў заключаецца ў тым, што ў выніку яе правядзення дзеці працягваюць свае маўленчае развіццё:

1) авалодваюць адным з вядучых спосабаў раскрыцця лексічнага значэння слоў;

2) усведмляюць асноўную крыніцу папаўнення мовы новымі словамі;

3) пшырюць веды пра навакольны свет, паглыбляюць уяўленні пра сувязі паміж прадметамі, працэсамі рэальнага жыцця;

4) авалодваюць уменні дакладна ўжываць у маўленні словы рознай марфемнай будовы;

5) набываюць асновы ведаў і ўменняў, неабходныя для фарміравання навыкаў прапісу марфем слова (фарміраванне навыкаў прапісу караня, прыставак, суфіксаў, канчаткаў на тэарытыччай аснове парабуе мэтанакіраванага прымянення фанетычных, словаўтваральных і граматычных ведаў);

6) развіваюць разумовыя здолнасці (напрыклад, уменне абстрагаваць семантычнае значэнне караня, прыстаўкі і суфікса ад лексічнага значэння слова, вызначаць у слове значымыя часткі, параўноўваць словы з мэтай устанаўлення іх семантыка-структурнай агульнасці або адрознення).

Лекцыя № 7 “Методыка вывучэння марфалогіі”

План:

- 1) Методыка вывучэння назоўніка.
- 2) Методыка вывучэння прыметніка.
- 3) Методыка вывучэння дзеяслова.

1. Знаёмства пачынаецца ў 2класе з паняццем “назва прадмета”, а паняцце “назоўнік” уводзіцца ў 3класе. У 2 кл. дзеці падводзяцца да разумення граматычнай прадметнасці.

Падрыхтоўчы этап. Паслядоўнасць працы супадае з перыядам вывучэння грамаце па класах і папярэднічае спецыяльнаму вывучэнню тэмы ў I класе. Падрыхтоўка вучняў да ўсведамлення паняцця "назоўнік" складаецца ў тым, што дзеці вучацца адрозніваць прадмет і слова, развіваюцца ўвагу да сэнсавага значэння слова (кожнае слова нешта азначае), пачынае фармавацца ўменне класіфікаваць словы на групы з улікам іх сэнсу (словы, якія абазначаюць птушак, гародніну, садавіну, Абутак, Адзенне і г.д.). Класіфікацыя слоў па сэнсаваму значэнні развівае ўменне параўноўваць словы, усталёўваючы нешта падобнае, уменне абстрагавацца.

Аднак для фарміравання граматычнага паняцця навучэнцам недастаткова ўсвядоміць канкрэтны сэнс слова, неабходна засваенне граматычных прыкмет слова ў адзінстве з усведамленнем яго лексічнага значэння.

Наступны этап характарызуецца спецыяльнай працай над лексічным значэннем назоўнікаў і іх граматычнымі прыкметамі (адказваюць на пытанне хто? або што?, абазначаюць прадметы). Навучэнцы вучацца адрозніваць словы, якія адказваюць на пытанне хто?, ад слоў, якія адказваюць на пытанне што? На дадзеным этапе першакласнікі падымаюцца на больш высокую прыступку абагульнення, чым гэта было пры класіфікацыі слоў толькі па сэнсаваму прыкмеце. У I класе ў дзяцей пачынае фармавацца ўменне пісаць з вялікай літары некаторыя ўласныя назоўнікі.

У II класе паглыбляюцца і сістэматызуюцца веды вучняў аб лексічным значэнні назоўнікаў, аб уласных і намінальных, аб адушаўлёных і неадушаўлёных назоўнікаў (без тэрміна); дзеці знаёмяцца з родам і лікам.

Для фарміравання паняцця «назоўнік» важна вылучыць асноўныя лексічныя групы слоў, якія абазначаюць адну частіну мовы, пазначыць прыкметы, характэрныя для ўсіх назоўнікаў, раскрыць іх ролю ў нашай мове. З гэтай мэтай ужо на першым уроку па тэме праводзіцца сістэматызацыя слоў, якія абазначаюць прадметы, вылучаюцца групы слоў, якія абазначаюць людзей, раслін, жывёл, рэчы, з'явы прыроды, падзеі. Ўсталёўваюцца агульныя для ўсіх гэтых слоў прыкметы: адказваюць на пытанне хто? або што? абазначаюць прадметы.

Своеасаблівасцю адрозніваюцца назоўнікі, якія абазначаюць дзеянні і якасці. Па сэнсе яны падобныя з дзеясловамі і прыметнікамі (праўда, назоўнікі абазначаюць дзеянні і якасці без сувязі з прадметам, г.з. дзеянні і якасці абазначаюць нешта самастойнае). Каб навучэнцы адрознівалі гэтыя частіны мовы, трэба звярнуць увагу дзяцей на прыкметы, згодна з якімі назоўнікі адрозніваюцца ад прыметнікаў і дзеясловаў, у прыватнасці адрозніваюцца пытанні і канчаткі. Найбольш мэтазгодна для гэтага заданне, звязанае з адукацыяй аднакаранёвых слоў розных часцін мовы. Напрыклад, настаўнік піша на дошцы словы: бегает, скакае, крычыць, стукае. Навучэнцы тлумачаць, што гэтыя словы адказваюць на пытанне што робіць? і абазначаюць дзеянні прадметаў. Затым будзе заданне: назваць аднакаранёвыя словы, якія адказваюць на пытанне што?, і напісаць іх разам з пытаннем (дзеці пішуць што? - бег, ход, скачок, крык, стук). Аналагічна праводзіцца праца са словамі добры, прагны, сціплы, хітры, белы, ад якіх навучэнцы ўтвараюць аднакаранёвыя словы, якія адказваюць на пытанне што? - дабрыня, прагнасць, сціпласць і т. д.

Навучэнцы параўноўваюць напісаныя дзеясловы і назоўнікі, прыметнікі і назоўнікі, высвятляюць, што іх можна адрозніваць па пытаннях, па канчатках.

У II класе ў працэсе знаёмства з родам назоўнікаў адмысловая ўвага надаецца фарміраванню навыку правалісу канчаткаў. Праграма ставіць задачай навучыць правільна пісаць родавыя канчаткі назоўнікаў ніякага роду (золата балота г страва г палена сонца сэрца і інш.).

Настаўнік прымае пад увагу таксама складанасць умоў, у якіх вырашаецца задача. Спачатку для распазнання роду выкарыстоўваюцца асобныя словы ў назоўным склоне. Затым прапануецца працаваць з тэкстам, у якім назоўнікі, натуральна, ужытыя і ва ўскосных склонах як у адзіным, так і ў множным ліку. Вучань называе назоўнік у пачатковай форме і пасля гэтага распазнае род (напрыклад: у лагеры... лагер, ён, мой-мужчынскага роду).

2. Сістэма вывучэння прыметнікаў мяркуе паступовае ўскладненне і пашырэнне матэрыялу як з боку лексікі, так і з боку граматыкі. У 1 класе навучэнцы назіраюць над лексічным значэннем прыметнікаў, вучацца ставіць да гэтых слоў пытанні які? якая? якое? якія?; ва 2 класе вывучаюцца змены прыметнікаў па родах і ліках у залежнасці ад назоўнікаў, у III класе – скланенне прыметнікаў і правапіс склонавых канчаткаў. Адначасова на ўроку беларускай мовы і чытання ў размовах дзяцей ўводзяцца новыя прыметнікі, ўдакладняецца сэнс раней вядомых. Фармуецца ўменне правільна ўжываць іх у складнай гаворкі.

Прыметнікі абазначаюць прыкмета прадмета. Сутнасць сэнсавага значэння прыметнікаў патрабуе разглядаць іх у сувязі з назоўнікамі. Граматычныя прыкметы прыметнікаў (род, лік, склон) таксама залежаць ад назоўніка. Таму для разумення прыметнікаў важна ўжо з 1 класа накіраваць увагу дзяцей на ўсталяванне залежнасці імя прыметніка ад назоўніка. У 1 класе канкрэтна гэта выяўляецца ў тым, што навучэнцы, па-першае, падбіраюць прызнак да прадмета і, па-другое, развіваюць уменне ўсталёўваць з дапамогай пытання сувязь слоў у сказе, т.е. вылучаць словазлучэнні, якія складаюцца з прыметніка і назоўніка. Пазней, у 2 і 3 класах, гэтая залежнасць ўсё больш канкрэтызуецца: у якім ліку, родзе, склоне варта назоўнік, у такім жа родзе, ліку, склоне ўжываецца і прыметнік. Такім чынам, семантыка-граматычныя ўласцівасці прыметнікаў абумоўліваюць наступнае метадычнае патрабаванне: праца над прыметнікамі павінна ісці як у плане лексікі, так і ў плане марфалогіі і сінтаксісу.

Першы этап (1 клас). Першاپачатковае азнаямленне з прыметнікамі пачынаецца з назіранняў над лексічным значэннем прыметнікаў і пытанняў, на якія яны адказваюць. Прыкметы прадметаў разнастайныя і могуць характарызаваць прадмет з боку колеру, формы, велічыні, матэрыялу, прызначэння, прыналежнасці і т.д. такім чынам, для фарміравання паняцця трэба раскрыць гэта шматбаковае значэнне прыметнікаў.

Правільная пастаноўка да слоў пытанняў які? якая? якое? па сваёй сутнасці звязана з разуменнем роду назоўнікаў і прыметнікаў і сінтаксічнай залежнасці прыметнікаў ад назоўнікаў. Паколькі з катэгорыяй роду навучэнцы знаёмяцца толькі ва II класе, першакласнікі вучацца ставіць пытанне практычна, кіруючыся сэнсам слоў: памідор які? саспелы, сліва якая? саспелая, яблык якое? спелы. Распазнаванне слоў, якія адказваюць на пытанне якія?, і слоў, якія адказваюць на пытанні які? якая? якое?

(адзіночны і множны лік), гэта можна звязаць з назіраннямі над колькасцю прадметаў. Гэта ўносіць элемент усвядомленасці ў дзеянні навучэнцаў.

Другі этап (II клас) у асноўным накіраваны на рашэнне трох задач: фарміраванне паняцця «прыметнік», развіццё ўмення дакладна ўжываць прыметнікі ў прамовы, фарміраванне навыку правапісу родавых канчаткаў прыметнікаў. Усе тры задачы вырашаюцца ва ўзаемасувязі.

На аснове абагульнення уласцівасцяў канкрэтных прыметнікаў другакласнікі вылучаюць паказчыкі, уласцівыя імёнах прыметнікам як часціны мовы:

- а) абазначаюць прыкмета прадмета,
- б) адказваюць на пытанне які?,
- у) змяняюцца па родах і ліках,
- г) ставяцца да назоўнікам, разам з якімі ўтвараюць словазлучэнні.

3. Дзеясловы ўтрымліваюцца ў большасці прапаноў рускай мовы. Гэта свайго роду паведамленне аб дзеяннях прадмета гаворкі. А. Н. Талстой сцвярджаў, што правільна падабраць дзеяслоў - значыць надаць ёй рух. У 2 класе вучні пачынаюць знаёміцца з словамі, якія абазначаюць дзеянні прадметаў, так сама яны пачынаюць вучацца пісаць гэтыя словы асобна з часціцай “не” і “ні. Пасля вывучэння гэтай тэмы, вучні атрымаюць агульнае паняцце пра дзеяслоў як часціну мовы, навучацца вызначаць дзеясловы па значэнні і пытанні, пазнаёмяцца з сінтаксічнай роляй дзеясловаў у сказе.

Толькі пасля гэтага у 3 класе яны вывучаюць змяненне дзеясловаў па ліках, часу і асобе.

1. Вучацца змяняць дзеясловаў па ліках праз параўнанне аднакаранёвых дзеясловаў у сказах, дзе яны абазначаюць адпаведна дзеянне аднаго прадмета ці некалькіх прадметаў.

2. Вучацца змяняць дзеяслоў па часах. Галоўнае, чаму павінны навучыцца вучні гэта зразумець суадносіны дзеяння, выражанага дзеясловам, з момантам гутаркі (мінулы, цяперашні і будучы час). Дзеля тлумачэння можна выкарастаць аднакаранёвыя дзеясловы цяперашняга, прошлага і будучага часу (тэлефануюць, тэлефанавалі, будуць тэлефанаваць). Вучні ставяць пытанні да кожнага дзеяслова і высвятляюць момант дзеяння, запамінаюць назвы формаў часу і адпаведныя пытанні. Катэгорыя асобы паказвае на адносіны дзеяння і яго ўтваральніка (суб’екта) да гаворакай асобы.

3. Вучацца вызначаць асобу. Гэтыя адносіны граматычна выражаюцца праз словазмяняльныя формы дзеяслова, што адносяцца да 1, 2, 3-й асобы адзіночнага і множнага ліку. Форма 1-й асобы адзіночнага ліку паказвае, што суб’екта мдзеяння з’яўляецца самагаворакай асоба (іду, гавару, малюю, хвалююся і г.д.). Форма 2-й асобы адзіночнага ліку азначае, што суб’ектам дзеяння з’яўляецца суб’ект гаворакай асобы (ідзеш, гаворыш, малюеш, хвалюешся і г.д.). Форма 3-й асобы адзіночнага ліку называе дзеянне, якое ажыццяўляе суб’ект, што не ўдзельнічае ў размове (ідзе, гаворыць, малюе і г.д.)

У 4 класе пачынаецца вывучацца змяненне дзеясловаў цяперашняга і будучага часу па асобах і ліках (спражэнне). Вывучэнне тэмы адбываецца ў наступным парадку: вывучэнне інфінітыва; паўтарэнне і абагульненне ведаў пра асобу, лік і час дзеясловаў; вызначэнне канчаткаў дзеясловаў; агульнае паняцце пра спражэнне; азнаямленне з канчаткамі дзеясловаў 1-га і 2-га спражэння; вызначэнне спражэння дзеясловаў. Трэба завастрыць увагу вучняў што пры вывучэнні спражэння дзеясловаў трэба надаваць належнае значэнне культуры мовы, бо дзеяслоў мае шмат адметнасцей у народных гаворках. Так ужо на гэтым этапе неабходна дабівацца, каб вучні правільна ўжывалі форму 1-й асобы множнага ліку, а таксама форму 2-й асобы множнага ліку. Затым выконваюцца практыкаванні ў напісанні канчаткаў дзеясловаў 1-га і 2-га спражэння (з апорай на табліцы). Спражэнне дзеясловаў лепш за ўсё вызначаць па 3-й асобе адзіночнага ліку (дзеясловы 2-га спражэння маюць у канчатку –ць: стаіць, глядзіць, а дзеясловы 1-га спражэння –ць у канчатку не маюць: нясе, цячэ) ці 3-й асобе множнага ліку (1спр.: -уць, -юць; 2спр.: -аць, -яць).

Лекцыя № 8 “Методыка навучання арфаграфіі”

План:

- 1) Мэты, задачы, змест навучання арфаграфіі і яе месца ў школьным курсе беларускай мовы.
- 2) Прынцыпы навучання арфаграфіі.
- 3) Прыёмы фарміравання арфаграфічных уменняў і навыкаў вучняў.
- 4) Віды практыкаванняў па арфаграфіі.

1. Арфаграфічная пісьменнасць вучняў – гэта ўменне правільна ўжываць графічныя сродкі (літары, злучок, прабел, рыску) пры перадачы на пісьме гукавога маўлення ў адпаведнасці з прынятымі правіламі правапісу.

Методыка навучання арфаграфіі – гэта раздзел методыкі выкладання беларускай мовы, у якім апісваецца працэс фарміравання ў вучняў арфаграфічных уменняў і навыкаў.

Мэты навучання арфаграфіі:

- адукацыйная – сістэматызацыя і пашырэнне ведаў пра арфаграфічную сістэму беларускай мовы, законы беларускага пісьма;
- практычная – выпрацоўка арфаграфічных навыкаў;
- развіцёвая – развіццё мыслення, арфаграфічнай пільнасці, зрокавай памяці.

Задачи навучання арфаграфіі:

- выпрацоўка свядомых адносін да авалодання правіламі правапісу;
- фарміраванне арфаграфічных уменняў вучняў;
- развіццё маўленчага слыху;

- фарміраванне патрэбы і ўмення карыстацца арфаграфічнымі слоўнікамі;

- выхаванне ўстойлівай арфаграфічнай пільнасці.

Навучанне арфаграфіі ў школьным курсе беларускай мовы можна падзяліць на некалькі этапаў. Паслядоўнасць выпрацоўкі арфаграфічных уменняў і навыкаў на пачатковым этапе:

1) 1 клас – адбываецца выпрацоўка гука-графічных напісанняў (перадача на пісьме слоў, гукавое афармленне якіх супадае з графічным); праводзяцца першапачатковыя назіранні за зменамі ў словах, заснаванымі на фанетычным прынцыпе правапісу, за правапісам вялікай літары ў словах;

2) 2 клас – адбываецца знаёмства з правіламі, заснаванымі на фанетычным прынцыпе беларускай арфаграфіі(о, э-а; е, ё-я, ў,падоўжаныя зычныя, т-ц, д-дз і г.д.);

3) 2-3 класы – адбываецца знаёмства з правіламі, заснаванымі на марфалагічным прынцыпе беларускай арфаграфіі (правапіс парных звонкіх-глухіх зычных, правапіс прыставак аб, ад, перад, над і г.д.);

4) 4 клас – адбываецца знаёмства з марфалага-сінтаксічнымі напісаннямі (правапіс канчаткаў назоўнікаў, дзеясловаў, прыметнікаў).

2. Выкладанне арфаграфіі, як і іншых раздзелаў курса беларускай мовы, ідзе на аснове *агульнадактычных і прыватнаметадычных* прынцыпаў. Да ліку першых адносяцца сістэматычнасць, паслядоўнасць, сувязь тэорыі з практыкай, нагляднасць, пераёмнасць і перспектыўнасць, свядомасць і актыўнасць, індывідуальны падыход да вучняў, навуковасць і інш. (студэнты ўзгадваюць сутнасць прынцыпаў, яны ж даюць ім характарыстыку).

Да ліку *прыватнаметадычных* адносяцца:

1) сувязь арфаграфіі з фанетыкай і арфаэпіяй (большасць правіл правапісу галосных і часткова зычных заснавана на фанетычным прынцыпе арфаграфіі, ці прынцыпе «пішы, як чуеш»);

2) сувязь арфаграфіі з граматыкай (аналіз граматычных законаў мовы і адлюстравання іх на пісьме);

3) сувязь арфаграфіі з развіццём маўлення вучняў (афармленне пісьмовага маўлення ў адпаведнасці з арфаграфічнымі нормамаі);

4) свядомасць і аўтаматызм (граматычны і антыграматычны напрамкі; сутнасць антыграматычнага напрамку заключаецца ў адмаўленні ролі граматыкі, арфаграфічнага правіла як такога. Асноўным у навучанні лічылася зрокавае ўспрыманне, развіццё зрокавай памяці і механічных рухаў рукі).

3. Прыёмы фарміравання арфаграфічных уменняў і навыкаў вучняў. Гэта актыўнае слуханне пры праблемным выкладзе настаўнікам новага матэрыялу, гэта адказы на пытанні і заданні эўрыстычнага характару, ці выкананне заданняў паводле кароткага плана-тлумачэння, якое накіроўвае ход думкі вучня.

У наш час нельга задаволіцца тлумачэннем правіла самім настаўнікам і патрабаваннем завучыць яго для далейшага выкарыстання ў сістэме практыкаванняў. Важна актывізаваць увагу, разумовую дзейнасць вучняў ужо на этапе знаёмства з правілам, новым матэрыялам. Вучні паспяхова засвойваюць вучэбны матэрыял, калі праяўляюць пазнавальную самастойнасць і ўзровень іх самастойнай работы павышаецца.

Выкарыстоўваюцца наступныя прыёмы:

- 1) Алгарытмізацыя. Алгарытм – дакладнае і паступовае апісанне дзеянняў з мэтай устанаўлення правільнага вырашэння арфаграфічнай задачы.
- 2) Пастаноўка праблемных задач.
- 3) Спісванне з дадатковым заданнем, са зменай тэксту.
- 4) Дактанты розных відаў.
- 5) Праца з арфаграфічнымі слоўнікамі.
- 6) Арфаграфічны разбор – тлумачэнне правапісу ў вуснай ці пісьмовай форме.

Прыёмы працы па фарміраванні арфаграфічнай пільнасці:

- розныя віды разбору слоў;
- дыктант «Правяраю сябе»;
- узаемаправерка пісьмовых прац;
- трэніровачныя практыкаванні на выяўленне і распазнаванне ў тэксце арфаграм.

4. Традыцыйна ў методыцы выдзяляюцца наступныя групы арфаграфічных практыкаванняў:

- 1) граматыка-арфаграфічны разбор;
- 2) спісванне;
- 3) дыктанты;
- 4) лексіка-арфаграфічныя практыкаванні;
- 5) пераказы.

У школьнай практыцы арфаграфічныя практыкаванні адначасова характарызуюцца з двух бакоў:

- 1) па форме выканання: з'яўляецца практыкаванне спісваннем, дыктантам або творчай працай;
- 2) па характару вырашаемай задачы: арфаграфічнае практыкаванне ці практыкаванне комплекснага тыпу.

Спісванне – гэта перадача ў пісьмовай форме зрокава ўспрымаемага (у момант запісу) слова, сказа, тэксту. Спісванне спрыяе развіццю зрокава-маторных асацыяцый вучняў.

Тыпы:

- *спісванне з дадатковым заданнем* тыпу выдзеліць марфемы, растлумачыць напісанне, падзяліць на склады, указаць націск, вызначыць граматычную форму;
- *спісванне са зменамі тэксту* тыпу ўставіць прапушчаныя літары, дапісаць марфему, змяніць форму слова, замяніць іншым словам і інш;

• *няпоўнае ці выбарачнае спісванне* асобных слоў, словазлучэнняў, сказаў.

Дыктант – від практыкавання па арфаграфіі і пунктуацыі, з дапамогай якога фарміруецца арфаграфічная і пунктуацыйная пільнасць, а таксама вызначаецца ўзровень валодання вучнямі практычнымі ўменнямі і навыкамі. Запіс адбываецца на аснове слыхавога ўспрымання суаднясення гукавога складу слова з яго графічным складам.

Класіфікацыя і віды дыктантаў.

I. Па мэце правядзення:

- 1) навучальны;
- 2) кантрольна-навучальны (дыктант «Правяраю сябе»);
- 3) кантрольны.

II. Па структуры:

- 1) слоўнікавы;
- 2) па звязным тэксце.

III. Па характары пісьма:

- 1) без змен у тэксце;
- 2) са зменамі ў тэксце (выбарачны, размеркавальны, узноўлены);
- 3) графічны;
- 4) лічбавы.

IV. Па часе тлумачэння:

- 1) папярэдзальны;
- 2) з каментарыем у час пісьма;
- 3) тлумачальны.

V. Па ступені змянення тэксту:

- 1) творчы;
- 2) вольны;
- 3) з працягам.

VI. Па ўспрыманні тэксту:

- 1) зрокавы (папярэдняе чытанне тэксту);
- 2) слыхавы;
- 3) па памяці (тэкст вывучаны на памяць).

VII. Па ўскладненасці дадатковым заданнем:

- 1) з граматычным заданнем;
- 2) з творчым заданнем.

Свабоднае пісьмо з'яўляецца найбольш складаным відам практыкаванняў па арфаграфіі. Перш за ўсё гэта падбор слоў з пэўнай арфаграмай, складанне сказаў з уключэннем пэўных слоў і напісанне пераказу ці сачынення. Гэты від практыкавання прымяняецца на заключным этапе фарміравання арфаграфічнага правіла, але гэта не азначае, што яго выкарыстанне заключае вывучэнне арфаграфіі, ці пасля вывучэння ўсіх правіл правапісу.

Лекцыя № 9 “Методыка вывучэння сінтаксісу і пунктуацыі”

План:

- 1) Сістэма вывучэння сінтаксісу на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 2) Роля і месца пунктуацыі ў школьным курсе беларускай мовы
- 3) Практыкаванні па пунктуацыі.

1. Праца па сінтаксісе ў пачатковых класах носіць прапедэўтычны характар. Гэта абумоўлена значнасцю сінтаксічнай працы для маўленчага і інтэлектуальнага развіцця малодшых школьнікаў. Прыступаючы да вывучэння кожнага з частак курсу мовы, настаўнік павінен ясна ўяўляць, якія доўгатэрміновыя і найбліжэйшыя мэты і задачы павінны быць пастаўлены і рэалізаваны. Першым чынам вызначаем: “навошта вучыць?” Гэта першае пытанне, якое стаіць перад методыкай. Адказ на яго дапамагае ўдакладніць, скарэктаваць і само ўтрыманне навучання: “чаму вучыць?” І галоўнае пытанне: “як вучыць?” (якія метады і прыёмы выкарыстоўваць для засваення дадзенага ўтрымання).

Вывучэнне элементаў сінтаксісу ў пачатковай школе вырашае наступныя мэты:

1. Забяспечыць засваенне ведаў пра адзінкі сінтаксісу;
2. Навучыць выкананню сінтаксічных нормаў;
3. Узбагаціць сінтаксічны лад маўлення навучэнцаў рознымі канструкцыямі;
4. Развіваць лагічнае мысленне дзяцей;
5. Сфармаваць навыкі выразнага чытання, інтанацыйнага афармлення фраз;
6. Навучыць асновам пунктуацыі.

Матывуючы вывучэнне мовы толькі правіламі пісьма, мы выкрэсліваем са свядомасці вучня самае важнае і цікавае – сувязь моўнай сістэмы з навакольным светам, мы страчваем цікавасць дзіцяці да таго, што адбываецца ў яго ўласнай свядомасці пры карыстанні мовай, пазбаўляем яго магчымасці асэнсавана будаваць уласныя выказванні.

Сінтаксіс – гэта правілы злучэння слоў, гэта законы выразу аб'ектыўнай і суб'ектыўнай інфармацыі пры дапамозе слова і, нарэшце, гэта аснова нашых маўленчых паводзін і нашага паразумення.

Асноўная адзінка сінтаксісу – сказ. Сказ валодае значным запасам выразных сродкаў, разуменне і выкарыстанне якіх магчыма толькі пры ўсведамленні гэтых моўных структур.

Афіксы і канчаткі, службовыя словы, парадак слоў і інтанацыя - усё гэта “працуе” ў сказе. Асноўны кірунак мовы – гэта выраз і ўспрымання думкі, а думка фарміруецца ў сказе, і ад таго, як пабудаваны сказ, залежыць дакладнасць перадачы і адэкватнасць успрымання інфармацыі. Менавіта таму сінтаксіс важны з першых крокаў вывучэння роднай мовы.

Па аб'ектыўных прычынах (занадта высокая ступень абстрактнасці сінтаксічных паняццяў) у пачатковай школе цяжка даць паслядоўнае несупярэчнае апісанне сказа, нават у яго элементарным выглядзе: і знешняя прастата сказа не пазбаўляе яго якаснай складанасці.

Сінтаксічная форма слова – мінімальная адзінка сінтаксісу. З сінтаксічных формаў слова ўтвараюцца словазлучэнні і сказы. Сказы, у сваю чаргу, злучаюцца ў складаныя сказы, а таксама ўтвараюць “максімальную” сінтаксічную адзінку – тэкст. Асноўнай сінтаксічнай адзінкай з'яўляецца сказ – неабходны мінімум для выражэння думкі.

Праграма па беларускай мове складзена такім чынам, што поўнае, дэталёвае вывучэнне сінтаксісу пачынаецца толькі ў III класе, калі навучэнцы знаёмяцца з галоўнымі і даданымі членамі сказа, словазлучэннем, відамі сказаў па мэце выказвання. Такім чынам, на першы погляд здаецца, што на працягу першых двух гадоў праца над сінтаксісам не адыгрывае першараднай ролі, а значыць, настаўнік можа не прадпрымаць адмысловых намаганняў для рэалізацыі паказаных мэт. Аднак пры больш уважлівым разглядзе пераконваемся, што кожная з пералічаных мэт з'яўляецца вельмі актуальнай для першапачатковага навучання і развіцця дзяцей.

Ужо ў I класе, у падрыхтоўчы перыяд навучання грамаце, дзеці пазнаюць вельмі важныя рэчы: наша мова складаецца са сказаў, а сказы складаюцца са слоў. У гэты перыяд першакласнікі атрымліваюць досыць поўную і ўсебаковую інфармацыю пра сказ, якая ўводзіцца без тэарэтычнай асновы, на ўзроўні ўяўленняў. Гэта першым чынам звесткі пра прызначэнне сказа – выяўляць скончаную думку. Такім чынам, з першых дзён вучобы пачынаецца рэалізацыя функцыянальнага падыходу ў навучанні мове: адкрываецца роля тых моўных адзінак, якія становяцца аб'ектамі вывучэння. Пазней, у III класе, школьнікі ўсведамляюць прызначэнне кожнага выгляду сказа па мэце выказвання. Так, апавядальны сказ служыць для паведамлення якой-небудзь інфармацыі, перадачы думкі, пачуцця; пыталны – для фармулявання пытання пра што-небудзь; пабуджальны – для выражэння просьбы, загада. Клічны сказ выкарыстоўваецца тады, калі мы жадаем выказаць моцнае пачуццё: радасць, захапленне, здзіўленне, прыкрасць, засмучэнне, гнеў і інш.

Вельмі важна тое, як настаўнік даносіць да свядомасці першакласнікаў звесткі пра сказ. Жадаецца, каб гэта інфармацыя не насіла фармальнага характару, каб педагогі не патрабавалі яе запамінання і паўтарэння дзецьмі механічна. Варта ўлічваць, што маленькім школьнікам цяжка зразумець, што такое думка. Таму выказванне пра тое, што сказ выяўляе скончаную думку, застаецца для дзяцей пустым гукам – за ім няма іх уласнага вопыту. Тыя працэсы, якія адбываюцца ва ўнутранім маўленні, немагчыма зафіксаваць і паказаць.

Першакласнікі ўсведамляюць істотныя прыкметы сказа:

- яго роля – выяўляць закончаную думку;
- інтанацыйнае афармленне – паніжэнне голасу ў канцы сказа;

- афармленне на пісьме – пачынаецца з вялікай літары, на канцы кропка (пытальны, клічнікі);

- тэкст будзе са сказаў, а сказ складаецца са слоў.

На аснове гэтых звестак праводзіцца ўсё далейшае навучанне дзяцей мове ў пачатковай школе.

Пунктуацыя мае два асноўныя значэнні: 1) сукупнасць знакаў прыпынку і правілы іх выкарыстання ў пісьмовай мове; 2) раздзел мовазнаўства, у якім вывучаюцца пунктуацыйная сістэма і заканамернасці яе станаўлення і функцыянавання.

2. Пунктуацыя ў школьным курсе беларускай мовы вывучаецца ў асноўным ва ўзаемасувязі з сінтаксісам і на яго аснове.

Знакі прыпынку з'яўляюцца часткай графічнай сістэмы мовы. У.І. Даль лічыў знакі прыпынку такімі ж паўнацэннымі моўнымі знакамі, як і літары. Знакі прыпынку маюць сваё значэнне, а пісьмо з іх дапамогай можа выразіць пэўны сэнс, выказаць адносіны да таго, пра што ці каго і каму вы пішаце, дазволіць чытачу правільна зразумець, адпаведна інтанацыйна і сэнсава ўспрыняць.

Пунктуацыя служыць для абазначэння такога раздзялення пісьмовай формы маўлення, якое не можа быць перададзена ні марфалагічнымі, ні сінтаксічнымі сродкамі мовы. Знакі прыпынку ўказваюць на сэнсавае, структурнае і інтанацыйнае раздзяленне і ўспрыманне маўлення.

Пунктуацыя вывучаецца ў школе ў некалькі этапаў. На пачатковым этапе (1–4 клас) вучні знаёмяцца са знакамі прыпынку ў канцы сказа і коскай пры аднародных членах сказа.

Вывучэнне сінтаксісу ва ўзаемасувязі з пунктуацыяй і ўвогуле граматыкі ў школе адбываецца як для таго, каб будаваць, ствараць тэксты, так і для таго, каб іх успрымаць. Уся праца па навучанні пунктуацыі падпарадкавана давядзенню да свядомасці вучня правіла расстаноўкі знакаў прыпынку, выпрацоўкі навыкаў асэнсаванага яго прымянення як пры аналізе гатовых тэкстаў, так і пры пабудове і афармленні ўласных тэкстаў. Даўно заўважана, што вучань, які не ведае, як пабудаваць і асабліва як пунктуацыйна правільна аформіць, напрыклад, складаны бяззлучнікавы сказ, пазбягае яго ўжывання; не ведаючы правіл пунктуацыі і прымянення іх пры адасабленні пэўных членаў сказа, будзе сказы максімальна простымі – без адасобленых членаў сказа і пад. У выніку створання тэксты аднастайныя паводле тыпаў сказаў (у асноўным простыя) і паводле іх структуры (як правіла, двухсастаўныя, развітыя адным-двума даданымі членамі сказа).

3. Сістэма практыкаванняў для выпрацоўкі ўменняў і навыкаў расстаноўкі знакаў прыпынку, разумення іх ролі і назначэння пры ўспрыманні тэкстаў з'яўляецца найбольш важным элементам на ўроках і дома.

Усе практыкаванні можна падзяліць на тры групы:

Вусныя: аналіз сказаў (сэнсавы, граматычны і інтанацыйны, пунктуацыйны) чытанне, прагаворванне прымянення правіла ці ўзору

тлумачэння і пад., пераклад, сінтаксічны аналіз, рэдагаванне, канструяванне сказаў па схемах ці па апорных словах і інш.;

Пісьмовыя: перапісванне, дыктант, пераказ, сачыненне, пераклад, творчыя практыкаванні на разгортванне сказаў, перастаноўку частак, падстаноўку членаў сказа і інш.;

Графічныя: складанне схем сказаў, складанне сказаў паводле схем, суаднясенне схем і сказаў, падбор сказаў пэўнай будовы з тэкстаў мастацкай літаратуры, якія вывучаюцца на ўроках беларускай літаратуры, ці з іншых крыніц, асабліва карысна з падручнікаў па іншых прадметах у школах з беларускай мовай навучання, графічныя дыктанты і інш.

На практыцы ўсе тры віды практыкаванняў нярэдка перасякаюцца, адзін від дапаўняе другі, выступае то ў вуснай, то ў пісьмовай форме, ад адной формы пераходзяць да другой.

Усе памылкі па расстаноўцы знакаў прыпынку можна падзяліць на чатыры найбольш значныя групы:

- 1) адсутнасць патрэбнага знака ці знакаў;
- 2) лішні знак ці знакі;
- 3) ужыванне не таго знака прыпынку, які патрэбны ў дадзеным выпадку;
- 4) ужыванне знака прыпынку не на тым месцы, дзе патрабуецца.

Прычыны ўсіх чатырох груп пунктуацыйных памылак самыя розныя, але ўсе яны зводзяцца да няўмення бачыць і знаходзіць пунктаграму, пад якой разумеюць “правільнае, адпаведнае правілам ці традыцыі ўжыванне знака прыпынку (ці яго адсутнасць), канкрэтны выпадак прымянення пунктуацыйнага правіла”, і сведчаць аб слабай арыентацыі вучняў найперш у сінтаксічнай структуры, аб недастатковым разуменні значэння і логікі выказвання і яго інтанацыйнага афармлення.

Галоўнае на ўроках па навучанні пунктуацыі – папярэдзіць пунктуацыйныя памылкі ці своєчасова працаваць над іх ліквідацыяй. Дасягнуць гэтага можна ў выніку сістэматычнага сінтаксічнага і пунктуацыйнага аналізаў, працы над выразным чытаннем, інтанаваннем сказаў у тэксце, вывучэння правілаў і выпрацоўкі навыкаў і ўменняў іх прымяняць, складання алгарытмаў і тлумачэння пунктуацыі пэўнага тыпу, назірання і аналізу пунктуацыі ў прапанаваных тэкстах, самастойнага афармлення ўласных тэкстаў і іх пунктуацыйнага каменціравання і інш.

ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

ПЛАНЫ СЕМІНАРСКІХ ЗАНЯТКАЎ

Практычныя заняткі № 1 “Беларуская мова як вучэбны прадмет”

Пытанні для абмеркавання:

- 1) Характарыстыка навуковасці зместу і практычнай накіраванасці выкладання беларускай мовы ў пачатковых класах.
- 2) Мэты і задачы навучання беларускай мове на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 3) Змест і структура сучаснай праграмы па беларускай мове для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі.
- 4) Межпрадметныя сувязі на ўроках беларускай мовы.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Пазнаёмцеся з Канцэпцыяй вычэбнага прадмета “Беларуская мова” (I ступень агульнай сярэдняй адукацыі для агульнаадукацыйных устаноў з беларускай і рускай мовамі навучання). Адкажыце на пытанні або закончыце фразу.

Заўвага! З дакументам можна пазнаеміцца ў Інтэрнэце на сайце “Нацыянальны адукацыйны партал” або “Нацыянальны інстытут адукацыі”.

1. Што з’яўляецца аб’ектам навучання беларускай мове ў 2–4 класах?
2. Што з’яўляецца мэтай вучэбнага прадмета “Беларуская мова”?
3. Пералічыце задачы навучання беларускай мове ў 2–4 класах.
4. Пералічыце важныя сістэмаўтваральныя прынцыпы навучання беларускай мовы ў пачатковых класах.

Заданне 2. Запоўніце табліцу “Функцыі вучэбнага прадмета “Беларуская мова” (2–4 клас)”.

Функцыя	Сутнасць

Заданне 3. Зрабіце аналіз падручніка па беларускай мове (клас на выбар) па схеме:

1. Тытульная старонка (аўтар, назва, год выдання, выдавецтва, колькасць старонак)
2. Структура падручніка (указаць паслядоўнасць глаў, параграфай, раздзелаў, адпаведнасць праграмага матэрыялу)_

3. Змест асобных пунктаў падручніка:

✓ адпаведнасць стандарту па змесце і аб'ёме вучэбнага матэрыяла

✓ наяўнасць пытанняў для самакантролю

4. Аналіз практыкаванняў падручніка:

-ці існуюць практыкаванні для вуснай работы?

-ці дастаткова практыкаванняў для замацавання матэрыялу або для самастойнай работы?

-якія схемы, табліцы змешчаны ў падручніку? Якое іх прызначэнне?

-ці размеркаваны практыкаванні падручніка з нарастаннем цяжкасці выканання?

-ці ёсць практыкаванні з займальным, гістарычным, культуралагічным зместам (прывядзіце прыклады)?

-ці ёсць практыкаванні для развіцця маўлення (прывядзіце прыклады)?

-якія ілюстрацыі ёсць ў падручніку, якое іх прызначэнне?

-ці адпавядаюць практыкаванні мэтам выхавання вучняў?

5. Даступнасць выкладу зместу вучэбнага матэрыялу, яго пераканаўчасць, маляўнічасць, прастата і г.д. (прывядзіце прыклады).

6. Як у падручніку рэалізуюцца міжпрадметныя сувязі?

7. Ваша меркаванне наконт падручніка.

Заданне 4. Складзіце паведамленне з выкарыстаннем мультымедынай прэзентацыі (тэма на выбар):

• Уклад беларускіх вучоных у методыку выкладання беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

• Кампетэнцыя і яе віды пры вывучэнні беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

• З гісторыі стварэння праграм па беларускай мове.

• Міжпрадметныя сувязі на ўроках беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Практычныя заняткі № 2 “Станаўленне і развіццё методыкі выкладання беларускай мовы”

Пытанні для абмеркавання:

1) Дзейнасць Францыска Скарыны? Дакажыце на прыкладах, што выданні першаасветніка заклалі падмурак у стварэнне першых падручнікаў па роднай мове.

2) Працы расійскіх метадыстаў XIX ст., прысвечаныя пытанням методыкі выкладання роднай мовы.

3) Працэс станаўлення нацыянальнай школы пасля 1917 года.

4) Як уплывала сацыякультурная сітуацыя ў Беларусі на развіццё методыкі выкладання роднай мовы ў 30-50-я гады?

5) Новыя падыходы да выкладання беларускай мовы ў XXI ст. Якія праблемы хвалююць вучоных-метадыстаў на сучасным этапе развіцця методыкі выкладання беларускай мовы.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Пазнаёмцеся з “Методыкай роднае мовы” Я. Коласа (1926г). Пісьменна адкажыце на пытанні:

- Як фармулюе задачы навучання роднай мове аўтар?
- Метады і прыёмы навучання, якія разглядае аўтар.

Заданне 2. Вусна ахарактарызуйце практыкаванні, якія прапануе Я. Колас у “Методыцы роднае мовы”. Падбярыце адпаведныя ўласныя заданні, якія б вы выкарысталі на ўроках беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 3. Пазнаемцеся з “Беларускай граматыкай для школ” Б. Тарашкевіча. Пісьменна дайце адказ, як фармулюецца умова да практычных заданняў? У чым асаблівасць дыдактычнага матэрыялу, выкарыстанага аўтарам?

Заданне 4. Запоўніце табліцу “Беларускія вучоныя, якія займаліся праблемамі методыкі выкладання мовы ў другой палове XX-XXI ст.ст.”

Беларускі вучоны	Навукова-метадычная дзейнасць

Практычныя заняткі № 3 “Заканамернасці засваення мовы і прынцыпы навучання”

Пытанні для абмеркавання:

1) Заканамернасці навучання беларускай мове на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

2) Прынцыпы навучання беларускай мове на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Пісьменна дайце азначэнне тэрмінам “працэс навучання”, “прынцыпы навучання”, “заканамарнасці навучання”.

Заданне 2. Якія віды заканамернасцяў існуюць у методыцы выкладання беларускай мовы? Вусна ахарактарызуйце кожны від.

Заданне 3. Запоўніце табліцу.

Прынцыпы навучання	Характарыстыка прынцыпаў навучання

Заданне 4. Запоўніце табліцу “Новыя прынцыпы навучання, якая існуюць у дыдактыцы”.

Новыя прынцыпы навучання	Характарыстыка новых прынцыпаў навучання
Прынцып антрапалізацыі адукацыі	
Прынцып успрымання вучэбнага прадмета з пазіцыі асобных патрэб	
Прынцып развіццёвага навучання	
Прынцып педагагічнай кангеніяльнасці і свабоды ў развіцці асобы	

Заданне 5. У другой палове XX стагоддзя вучонымі-метадыстамі былі абгрунтаваны лінгвадыдактычныя прынцыпы навучання мове. Л.П. Федарэнка назвала шэсць прынцыпаў засваення мовы, маўлення. Пісьменна пералічыце гэтыя прынцыпы, дайце іх характарыстыку.

Заданне 6. Акрамя класічных прынцыпаў навучання мове вучоныя-метадысты М.Г. Яленскі, Л.С. Васюковіч, І.М. Саматыя назвалі яшчэ чатыры прынцыпы. Пералічыце іх і ахарактарызуйце.

Заданне 7. Пісьменна дайце характарыстыку прынцыпам, якія сфармуляваў М.Т. Баранаў: экстралінгвістычны, нарматыўна-стылістычны, функцыянальны, прынцып міжузроўневых і ўнутрыўзроўневых сувязей, гістарычны.

Практычныя заняткі № 4–5 “Метады і прыёмы навучання беларускай мове”

Пытанні для абмеркавання:

- 1) Класіфікацыя метадаў і прыёмаў навучання беларускай мове?
- 2) Арганізацыя вывучэння новай тэмы па беларускай мове на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі на аснове пошукава-даследчага метаду?
- 3) У чым сутнасць праблемнага навучання беларускай мове? Якія дыдактычныя задачы вырашае названы метада?
- 4) Лінгвістычныя задачы як сродак актывізацыі і развіцця творчага патэнцыялу вучняў.
- 5) Чым адрозніваецца метада ілюстрацыі ад метаду дэманстрацыі?

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Пісьменна адкажыце на пытанні:

- 1) Што такое метады навучання?
- 2) Назавіце асновы аднамернай класіфікацыі метадаў навучання і іх сутнасць.
- 3) Што такое прыём навучання?
- 4) Як суадносяцца паміж сабой метады і прыёмы навучання?
- 5) Пералічыце фактары, якія ляжаць у аснове вучэбнага працэсу.
- 6) Назавіце метады навучання паводле крыніцы перадачы і ўспрымання вучэбнай інфармацыі.
- 7) На якія групы можна падзяліць метады паводле дыдактычнай задачы?

Заданне 2. Дайце азначэнне гутарцы. Назавіце віды гутаркі як прыёму навучання.

Заданне 3. Прывядзіце прыклады лінгвакультуралагічных задач, якія могуць быць выкарыстаны пры вывучэнні беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 4. Назавіце асноўныя метады і прыёмы навучання беларускай мове ў 2–4 класах.

Заданне 5. Пазнаёмцеся з артыкулам В.М. Ласіцкай “Тэхніка пазлаў” (часопіс “Пачатковая школа”, 2015, № 1, С. 19–20). Пісьменна дайце характарыстыку гэтаму метаду.

Заданне 6. Пазнаёмцеся з апошнімі нумарамі часопіса “Пачатковая школа”. Выпішыце з артыкулаў усе метады з прыкладамі, якія выкарысталі аўтары-настаўнікі.

Практычныя заняткі № 6–7 “Урок беларускай мовы”

Пытанні для абмеркавання:

- 1) Урок як форма навучання.
- 2) Тыпы ўрокаў навучання беларускай мове ў залежнасці ад дыдактычнай мэты.
- 3) Асноўныя мэты ўрокаў вывучэння новага матэрыялу, замацавання ведаў і ўменняў.
- 4) Структурныя кампаненты ўрокаў розных тыпаў.
- 5) Які ўрок называецца камбінаваным? Назавіце структурныя кампаненты камбінаванага ўрока.
- 6) Як часта і з якой мэтай праводзяцца ўрокі кантролю і ацэнкі ведаў і ўменняў вучняў?
- 7) Як часта праводзяцца ўрокі развіцця звязнага маўлення?
- 8) Пералічыце нарматыўна-прававыя дакументы, якія забяспечваюць выхаваўчы працэс на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 9) Выхаваўчая работа па вучэбным прадмеце “Беларуская мова”.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Назавіце псіхалагічныя патрабаванні да ўрока беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 2. Складзіце памятку “Санітарна-гігіенічныя патрабаванні да ўрока беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі”.

Заданне 3. Складзіце алгарытм дзейнасці настаўніка пры падрыхтоўцы да ўрока беларускай мовы (клас і тэма на выбар).

Заданне 4. Пісьменна адкажыце на пытанні:

- Якія нетрадыцыйныя тыпы ўрокаў вы ведаеце?
- Як нетрадыцыйныя ўрокі суадносяцца з традыцыйнымі?
- З якой мэтай праводзяцца нетрадыцыйныя ўрокі беларускай мовы?

Заданне 5. Пісьмова адкажыце на пытанне, што вы разумееце пад тэрмінам «здароўезберагаючыя тэхналогіі». Складзіце метадычную скарбонку фізкультхвілінак.

Заданне 6. Складзіце мультымедычную прэзентацыю на тэму «Выхаваўчы патэнцыял навучальнага прадмета «Беларуская мова».

Заданне 7. Прыдумайце 5 праблемных сітуацый да ўрокаў беларускай мовы для актуалізацыі пазнаваўчай дзейнасці навучэнцаў (тэма і клас на выбар).

Заданне 8. Прыдумайце 10 камунікатыўных тэм да ўрокаў беларускай мовы (тэма і клас на выбар). Свой выбар і выхаваўчае значэнне абраных камунікатыўных тэм растлумачце вусна.

Заданне 9. Распрацуйце віртуальную экскурсію для ўрока беларускай мовы з мэтай патрыятычнага выхавання навучэнцаў (клас і тэма на выбар).

Заданне 10. Пералічыце формы праверкі ведаў, якія можна выкарыстоўваць на ўроках беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Практычныя заняткі № 8 “Методыка вывучэння асноў фанетыкі і графікі”

Пытанні для абмеркавання:

1) Праграмныя патрабаванні адносна вывучэння фанетыкі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

2) Праграмныя патрабаванні адносна вывучэння графікі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

3) Задачы вывучэння фанетыкі і графікі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

4) Якімі паняццямі павінны авалодаць навучэнцы пры вывучэнні фанетыкі і графікі?

5) З якімі цяжкасцямі сустракаюцца часцей за ўсё навучэнцы ў ходзе вывучэння фанетыкі?

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Састаўце гласарый па тэме «Фанетыка».

Заданне 2. Складзіце спіс цяжкасцяў, якія сустракаюцца ў навучэнцаў на першай прыступцы агульнай сярэдняй адукацыі падчас прац над тэмай «Фанетыка». Запоўніце табліцу.

Тэма	Цяжкасці навучэнцаў

Заданне 3. Складзіце 5 фанетычных практыкаванняў для праверкі ведаў вучняў па тэме “Фанетыка”. Вызначце правілы фанетычнага разбору і складзіце памятку для навучэнцаў першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 4. Распрацуйце візуальныя сродкі навучання на адну з тэм па вывучэнні фанетыкі (клас на выбар).

Заданне 5. Пералічыце найбольш эфектыўныя метады вывучэння асноў графікі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 6. Пісьменна прапануйце прыёмы, якія дапамогуць вучням больш сканцэнтравана на вывучэнні асноў графікі?

Заданне 7. Адкажыце на пытанне, наколькі важна рабіць размінку перад чыстапісаннем? Прывядзіце прыклад.

Заданне 8. Падрыхтуйце фрагмент урока па тэме практычнага занятку (клас і тэма на выбар).

Практычныя заняткі № 9 “Методыка вывучэння элементаў лексікалогіі”

Пытанні для абмеркавання:

1) Задачы вывучэння элементаў лексікалогіі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

2) Уменні і навыкі, якія фарміруюцца ў вучняў у ходзе вывучэння элементаў лексікалогіі.

3) Праграмныя патрабаванні адносна вывучэння элементаў лексікалогіі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

4) Прыватнаметадычныя прыцыпы, на якія абапіраецца вывучэнне элементаў лексікалогіі.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Прааналізуйце падручнікі беларускай мовы ў адпаведнасці з наступнымі крытэрыямі: змест, аб'ём; тыпы практыкаванняў і характар заданняў да практыкаванняў.

Заданне 2. Прадумаіце наглядны матэрыял, які можна выкарыстоўваць пры вывучэнні тэмы “Значэнне слова” на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Прывядзіце прыклады і абгрунтуйце мэтазгоднасць яго прымянення.

Заданне 3. Складзіце мультымедычную прэзентацыю на тэму “Прыватнаметадычныя прыцыпы, на якія абапіраецца вывучэнне элементаў лексікалогіі”. Падрыхтуйце па 3 практыкавання на кожны прыцып.

Заданне 4. Пісьменна дайце азначэнне паняццям “слоўнікавы запас вучня”, “слоўнікавая работа”. Падрыхтуйце 5 практыкаванняў, якія будуць павялічваць слоўнікавы запас вучняў.

Заданне 5. Падрыхтуйце 5 камунікатыўных тэм для выхавання патрыятычных пачуццяў, якія можна выкарыстаць на ўроку пры вывучэнні элементаў лексікалогіі.

Заданне 6. Распрацуйце план-канспект урока беларускай мовы ў 3-м класе па тэме “Значэнне слова”.

Практычныя заняткі № 10 “Методыка вывучэння марфемнага складу слова і элементаў словаўтварэння”

Пытанні для абмеркавання:

- 1) Змест работы па вывучэнні складу слова на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 2) Методыка работы па вывучэнні складу слова на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 3) Змест работы па вывучэнні словаўтварэння на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 4) Методыка работы па вывучэнні словаўтварэння на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Пісьмова пералічыце асноўныя змястоўныя лініі методыкі вывучэння складу слова на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 2. Пісьмова пералічыце асноўныя змястоўныя лініі методыкі вывучэння словаўтварэння на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 3. Састаўце метадычную скарбонку заданняў па вывучэнні і замацаванні ведаў па тэме «Склад слова» для навучэнцаў на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 4. Састаўце метадычную скарбонку заданняў па вывучэнні і замацаванні ведаў па тэме «Словаўтварэнне» для навучэнцаў на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Заданне 5. Распрацуйце візуальныя сродкі навучання на адну з тэм па вивучэнні складу слова (клас на выбар).

Заданне 6. Распрацуйце візуальныя сродкі навучання на адну з тэм па вивучэнні словаўтварэння (клас на выбар).

Заданне 7. Падрыхтуйце фрагмент урока па тэме практычнага занятку (клас і тэма на выбар).

Практычныя заняткі № 11–12 “Методыка вивучэння элементаў марфалогіі”

Пытанні для абмеркавання:

1) Асноўныя задачы вивучэння часцін мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

2) З якімі самастойнымі часцінамі мовы знаёмяцца вучні пачатковых класаў?

3) Ці аднолькавы матэрыял плануецца для засваення вучням устаноў адукацыі з рускай і беларускай мовамі навучання?

4) З якімі службовымі часцінамі мовы знаёмяцца вучні на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі?

5) Якая праца па вивучэнні назоўніка прадугледжана ў кожным з класаў?

6) У якой сістэме вивучаецца прыметнік?

7) Змест і паслядоўнасць вивучэння дзеяслова.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Прааналізуйце падручнікі беларускай мовы ў адпаведнасці з наступнымі крытэрыямі: змест, аб'ём і спосабы падачы тэарэтычнага матэрыялу; прынцып адбору моўнага матэрыялу (улік лексічнага значэння часцін мовы, магчымасць выкарыстання моўнага матэрыялу для фарміравання арфаграфічнага навыку і развіцця гаворкі навучэнцаў); тыпы практыкаванняў і характар заданняў да практыкаванняў (сувязь з арфаграфіяй, развіццём маўлення, творчыя заданні ў сістэме практыкаванняў).

Заданне 2. Апішыце прыёмы, якія выкарыстоўваюцца для развіцця ў вучняў умення вызначаць граматычныя прыкметы прыметніка.

Заданне 3. Састаўце табліцу. Апішыце змест работы над кожнай часцінай мовы па класах.

	1 класс	2 класс	3 класс	4 класс
Што вивучаецца?				
ЗУН				

Заданне 4. Прыдумайце некалькі праблемных сітуацый, якія актывізуюць пазнаваўчую дзейнасць навучэнцаў пры вывучэнні часцін мовы (тэма і клас на выбар).

Заданне 5. Састаўце 5 тэматычных фізкультхвілін, якія можна было б выкарыстоўваць пры вывучэнні часцін мовы.

Заданне 6. Прыдумайце дыдактычныя гульні, якія можна было б выкарыстоўваць пры вывучэнні часцін мовы (па 3 на кожную часціну мовы).

Заданне 7. Састаўце фрагмент урока вывучэння новага матэрыялу па назоўніку на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі (клас і тэма на выбар на выбар).

Заданне 8. Прадумайце наглядны матэрыял, які можна выкарыстоўваць пры вывучэнні назоўнікаў на першай прыступцы агульнай сярэдняй адукацыі (тэма і клас на выбар). Абгрунтуйце мэтазгоднасць яго прымянення.

Заданне 9. Састаўце выніковую тэставую работу для вучняў 4 класа па вывучэнні тэмы «Дэяслоў».

Заданне 10. Састаўце фрагмент урока па замацаванню новага матэрыялу па вывучэнні дзеяслова на першай ступені агульнага (тэма і клас на выбар).

Заданне 11. Распрацуйце план-канспект урока па тэме “Род назоўніка”.

Практычныя заняткі № 13–15 “Выпрацоўка арфаграфічных уменняў і навыкаў”

Пытанні для абмеркавання:

- 1) Лінгвістычныя асновы методыкі арфаграфіі.
- 2) Навучанне пастаноўцы і рашэнню арфаграфічнай задачы.
- 3) Віды арфаграфічных практыкаванняў, якія выкарыстоўваюцца на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 4) Методыка працы над арфаграфічным правілам.
- 5) Што мае на ўвазе пад сабой тэрмін “арфаграфічная зрокавасць”.

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Дайце азначэнне ключавых паняццяў тэмы: арфаграфія, арфаграфічная зрокавасць, спісванне, дыктоўка, арфаграфічная пісьменнасць чалавека, прынцыпы арфаграфіі.

Заданне 2. Прачытайце азначэнні арфаграмы рознымі даследчыкамі. Якое азначэнне выбераце вы для знаёмства вучняў з тэрмінам “арфаграма”? Чаму?

“Арфаграма.....напісанне, якое адпавядае правілам арфаграфіі, якое патрабуе прымянення гэтых правіл” (Дз.Э. Разенталь).

“Арфаграма – гэта правільнае (адпаведнае правілам) напісанне, якое выбіраецца з шэрагу магчымых” (Л.П. Таміліна).

“Арфаграма – частка слова (літара, спалучэнне літар або асобная марфема), якая заключае ў сябе пэўную “няяснасць”, незразумелае ў напісанні” (Б.А. Дзмітрыеў).

“Арфаграмай з’яўляецца не кожнае напісанне, а толькі тое (у марфеме, паміж марфемамі), якое можа быць перададзена рознымі спосабамі, але для якога існуе адзін спосаб, што адпавядае правілам арфаграфіі” (М.Т. Баранаў).

“Арфаграма – гэта правільнае (што адпавядае правілам або традыцыі) напісанне, якое патрэбна выбраць з двух ці больш магчымых розных напісанняў (Л.М. Грыгор’ева).

“Арфаграма – такое напісанне, якое не падпарадкоўваецца вымаўленню, а патрабуе прымянення арфаграфічных правіл або запамінання” (Л.А. Зюганова).

“Арфаграма – правільнае напісанне літары ў слове, слоў (разам, асобна, праз злучок, з вялікай або маленькай літары і інш.) (З.Б. Варановіч).

“Арфаграма – такое напісанне слова, якое выбіраецца з некалькіх магчымых пры адным і тым жа вымаўленні і адпавядае пэўнаму арфаграфічнаму правілу” (кароткі даведнік па сучаснай рускай мове / Пад рэд. П.А. Леканта).

“Арфаграма – гэта напісанне, дзе пры нязменным вымаўленні магчымы выбар літар” (М.М. Разумоўская).

“Арфаграма – гэта напісанне (літары, злучок, прабел і іншыя пісьмовыя знакі), якія не вызначаюцца на слых” (П.С. Жэдэк).

Заданне 3. Пісьменна адкажыце на пытанні. Для выпрацоўкі арфаграфічнага навыку выкарыстоўваюцца практыкаванні, накіраваныя на:

- развіцце чаго?
- авалоданне чым?
- устанаўленне чаго?
- удакладненне чаго?

Заданне 4. Запоўніце табліцу.

	Этапы выпрацоўкі арфаграфічных уменняў і навыкаў
1 клас	
2 клас	
3 клас	
4 клас	

Заданне 5. Прывядзіце 3 прыклады граматыка-арфаграфічнага разбору.

Заданне 6. Пісьменна дайце азначэнне паняццям “спісванне” і “дыктант”.

Пералічыце, якія віды дыктантаў можна выкарыстоўваць на ўроках беларускай мовы на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі. З якой мэтай яны выкарыстоўваюцца?

Заданне 7. Распрацуйце некалькі дыдактычных гульняў для фарміравання і развіцця арфаграфічнай зрокасці. Растлумачце эфектыўнасць выкарыстання абраных вамі гульняў.

Заданне 8. Зрабіце падборку рыфмаваных правіл, якія вивучаюцца на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Дайце свой каментарый наконт рацыянальнасці і эфектыўнасці выкарыстання дадзеных матэрыялаў на ўроках беларускай мовы.

Заданне 9. Запоўніце табліцу “Этапы выканання арфаграфічнага дзеяння”

Этап	Мэта	Прыкметы	Прыклад

Заданне 10. Распрацуйце фрагмент урока беларускай мовы для 3 класа (тлумачэнне новага арфаграфічнага правіла).

Заданне 11. Выпішыце з праграмы па беларускай мове ўсе слоўнікавыя словы, якія трэба запомніць навучэнцам па класах. Падбярыце мнематэхнічныя прыёмы для іх запамінавання.

Заданне 12. Падбярыце тэкст для дыктоўкі (клас на выбар) для замацавання арфаграфічных правіл.

Практычныя заняткі № 16 “Методыка вивучэння элементаў сінтаксісу і пунктуацыі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі”

Пытанні для абмеркавання:

- 1) Метадычныя прынцыпы вивучэння сінтаксіса і пунктуацыі.
- 2) Асноўныя тэмы сінтаксічнага курсу, якія вивучаюцца на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- 3) Што такое сінтаксічныя ўменні?
- 4) Якімі сінтаксічнымі ўменнямі павінен валодаць вучань пачатковай школы?

Вучэбна-даследчыя заданні:

Заданне 1. Зрабіць аналіз вучэбнай праграмы па беларускай мове для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання. Пісьменна адкажыце на наступныя пытанні:

- Сфармулюйце асноўныя задачы вывучэння сінтаксісу на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі.
- Які сінтаксічны матэрыял прапануецца для засваення ў 2–4 класах?
- Якія сінтаксічныя веды, уменні і навыкі павінны набыць вучні?
- Які матэрыял па пунктуацыі засвойваецца вучнямі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі?
 - У якой сістэме вывучаюцца элементы пунктуацыі на першай ступені агульнай сярэдняй адукацыі?
 - Як пазнаёміць вучняў з аднароднымі членамі?

Заданне 2. Запоўніце табліцу, выкарыстайце праграму па беларускай мове з рускай мовай навучання для 4 класа.

Сінтаксіс	
Тэма ўрока	Мэта ўрока

Заданне 3. Распрацуйце план-канспект урока па тэме “Сказ”.

Заданне 4. Падбярыце неабходны дыдактычны і наглядны матэрыял да тэмы “Просты сказ”.

ЛАБАРАТОРНЫЯ ЗАНЯТКІ

Тэма: Урок беларускай мовы

Мэты: пазнаёміцца з агульнымі патрабаваннямі да ўрока беларускай мовы, сістэмай і відамі ўрокаў, умовамі іх арганізацыі і метадыкі правядзення.

Заданне 1. Пазнаёмцеся з сучаснымі ўрокамі беларускай мовы, планы-канспекты якіх змешчаны ў розных нумарах часопіса “Пачатковая школа” за 2022-2024 г.г. (на выбар). Зрабіце аналіз выбранага ўрока па наступнай схеме.

Клас _____

Тэма ўрока: _____

	Характарыстыка ўрока	Да	Не
1	Ці ўзаемаабумоўлены ўсе кампаненты ўрока?		
2	Ці правільны сфармулявана навучальная мэта?		
3	Ці будзе гэта мэта дасягнута вучнямі?		
4	Ці арыентаваны ўрок на гарманічнае развіццё вучняў?		

5	Ці валодае настаўнік вучэбным матэрыялам урока?		
6	Ці рацыянальна абраны дыдактычныя сродкі?		
7	Ці існуе на ўроку супрацоўніцтва настаўніка і вучняў?		
8	Ці прадугледжвае дыферэнцыраваны падыход у навучанні?		
9	Як вы лічыце, пасільная ці напружаная праца вучняў запланавана?		
10	Ці запланавана выкарыстанне дэманстрацыйных сродкаў навучання?		
11	Ці будуць з'яўляцца вучні суб'ектамі ацэначнай дзейнасці?		
12	Можна выказаць здагадку, што вучні з задавальненнем будуць выконваць дамашняе заданне?		
13	Ці будзе эфектыўна выкарыстана кожная хвіліна ўрока?		

Заданне 2. Самастойна распрацуйце ўрок беларускай мовы. Запоўніце табліцу.

Урок
Клас
Тэма:
Узаемасувязь з атрыманымі раней ведамі:
Мэты заняткаў:
На што буду звяртаць увагу:
Як маюць прайсці гэтыя заняткі (метады і заданні):
Ключавыя пытанні да вучняў:
Нататкі і дадатковыя практыкаванні:
Ацэньванне
Матэрыялы і дыдактычныя дапаможнікі:
Хатняе заданне:

Заданне 3. Распрацуйце канспект урока беларускай мовы ў 4 класе, тэма на выбар.

РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

Тэставыя заданні

1. Методыка выкладання беларускай мовы ў пачатковых класах з'яўляецца навукай:

- 1) лінгвістычнай
- 2) педагагічнай
- 3) псіхалагічнай
- 4) літаратурознаўчай

2. Методыка выкладання беларускай мовы ў пачатковых класах як навука вырашае задачы:

- 1) вывучыць і апісаць найбольш рацыянальныя і эфектыўныя метады і прыёмы навучання мове
- 2) вызначыць змест і аб'ём курса мовы ў школе
- 3) абгрунтаваць выбар тых ці іншых метадаў і прыёмаў навучання
- 4) усуненне недахопаў у вымаўленні гукаў

3. Асноўная задача пачатковага навучання мове:

- 1) фарміраванне і развіццё ў вучняў камунікатыўных (маўленчых) навыкаў
- 2) усведамленне вучнямі гукавой будовы слова
- 3) уменне будаваць звязны тэкст
- 4) разуменне вучнямі лексічнага значэння слова

4. НЕ з'яўляецца раздзелам курса методыкі пачатковага навучання беларускай мове як навукі:

- 1) Методыка развіцця маўлення вучняў
- 2) Методыка навучання грамаце
- 3) Агульныя пытанні методыкі пачатковага навучання беларускай мове
- 4) Пазакласная работа па беларускай мове

5. З'яўляюцца асноўным элементам тэорыі методыкі мовы:

- 1) уменні і навыкі па мове вучняў
- 2) заканамернасці засваення мовы вучнямі
- 3) метады і прыёмы навучання мове
- 4) прынцыпы навучання мове

6. Беларуская мова ў пачатковых класах разглядаецца як:

- 1) агульны курс
- 2) тэарэтычны курс літаратурнай мовы
- 3) практычны курс літаратурнай мовы
- 4) тэарэтыка-практычны курс

7. Зыходныя тэарэтычныя палажэнні, якімі кіруецца настаўнік пры выбары сродкаў навучання па мове, можна назваць:

- 1) заканамернасцю
- 2) метадам
- 3) прыемам
- 4) прынцыпам

8. Навучанне мове найбольш арганічна звязана з:

- 1) выхаваннем вучняў
- 2) педагагічным майстэрствам настаўніка
- 3) метадычным забеспячэннем урока
- 4) асаблівасцямі вучэбнай дзейнасці вучня

9. НЕ з'яўляецца істотным для ўрока:

- 1) дасканаласць і мэтазгоднасць арганізацыйных форм
- 2) аптымальнасць зместу вучэбнай работы
- 3) тэмп урока
- 4) метадычная дасканаласць вучэбнага працэсу

10. Родная мова як прадмет выкладання НЕ выконвае функцыі:

- 1) развіццёвай
- 2) адукацыйнай
- 3) выхаваўчай
- 4) эстэтычнай

11. Аўтарам сучаснага беларускамоўнага буквара з'яўляецца:

- 1) Н.А. Сторажава
- 2) А.К. Клышка
- 3) В.Г. Гарэцкі
- 4) Е.М. Катонава

12. У пачатковай школе асноўныя звесткі пра часціны мовы і іх формы даюцца па прынцыпе:

- 1) лінейным
- 2) ступеньчатым
- 3) лінейна-ступеньчатым
- 4) канцэнтраваным

13. Праграма пачатковых класаў па беларускай мове прадугледжвае вывучэння:

- 1) назоўніка
- 2) лічэбніка
- 3) дзеяслова
- 4) прыметніка

14. Тэму “Назоўнік” школьнікі пачатковых класаў вывучаюць на працягу:

- 1) двух гадоў
- 2) трох гадоў
- 3) чатырох гадоў
- 4) толькі 2 класа

15. У граматычным сэнсе пад тэрмінам “прадмет” вучні павінны зразумець:

- 1) неадушаўлёны прадмет (сшытак)
- 2) асобу (чалавек)
- 3) абстрактнае паняцце (радасць)
- 4) прадмет у шырокім сэнсе

16. Значэнне прадметнасці ў назоўнікаў НЕ выражаецца з дапамогай граматычнай катэгорыі:

- 1) роду
- 2) ліку
- 3) часу
- 4) склону

17. Род назоўнікаў у пачатковых класах вызначаецца:

- 1) па граматычным пытанні
- 2) па канчатку
- 3) шляхам падстаноўкі да назоўніка займеннікаў ён (мой), яна (мая), яно (маё)
- 4) па прыметніку

18. Якія назоўнікі НЕ даюцца для вызначэння роду ў пачатковых класах:

- 1) адушаўлёныя – неадушаўлёныя
- 2) канкрэтныя – абстрактныя
- 3) мужчынскага, жаночага, ніякага роду
- 4) агульнага роду

19. Тып скланення назоўнікаў, які ў пачатковых класах НЕ вывучаецца:

- 1) першае
- 2) другое
- 3) трэцяе
- 4) рознаскланяльныя назоўнікі

20. Вызначэнне склону назоўніка залежыць ад:

- 1) пастаноўкі пытання
- 2) прыназоўніка
- 3) сінтаксічнага разбору сказа
- 4) умення вызначаць сувязь слоў у словазлучэнні

21. НЕХАРАКТЭРНЫМ лексіка-граматычным паказчыкам прыметніка з’яўляецца:

- 1) лексічнае значэнне
- 2) граматычнае пытанне
- 3) марфемная будова
- 4) сінтаксічная роля

22. Школьнікі малодшых класаў усведамляюць граматычную залежнасць прыметніка ад:

- 1) займенніка
- 2) прыслоўя
- 3) дзеяслова
- 4) назоўніка

23. Праграма пачатковых класаў па беларускай мове прадугледжвае азнаямленне з займеннікамі:

- 1) з усімі раздзеламаі іх
- 2) толькі з асабовымі
- 3) толькі з прыналежнымі
- 4) практычна з усімі

24. Самая складаная граматычная катэгорыя сярод іншых, якая вывучаецца ў пачатковых класах:

- 1) назоўнік
- 2) прыметнік
- 3) дзеяслоў
- 4) займеннік

25. Пры вывучэнні дзеяслова вучні пачатковых класаў павінны разумець дзеянне як:

- 1) фізічнае (плаваць, будаваць, вучыць)
- 2) рух прадмета (ісці, бегчы, ехаць)
- 3) стан (ляжаць, сядзець, хвалявацца)
- 4) дзеянне у шырокім сэнсе

26. Практычнае вывучэнне неазначальнай формы дзеяслова ў пачатковых класах НЕ прадугледжвае:

- 1) пастаноўку пытання ад яе
- 2) адрозненне яе ад іншых форм дзеяслова
- 3) марфемны разбор яе
- 4) правільнае ўжыванне ў вуснай і пісьмовай мове

27. Форма дзеяслова, якую малодшыя школьнікі павінны засвоіць як пачатковую:

- 1) форма цяперашняга часу
- 2) форма прошлага часу
- 3) форма першай асобы
- 4) неазначальная форма

28. У пачатковых класах пры азнаямленні з тэмай “Прыслоўе” НЕ згадваецца, што яны:

- 1) нязменныя словы
- 2) сэнсава звязаныя з дзеясловамаі
- 3) бываюць розных разрадаў
- 4) адказваюць на пытанні як? дзе? куды? адкуль? калі?

29. Асаблівасць, якую вучні НЕ звязваюць з прыназоўнікам:

- 1) паказвае адносіны дзеяння да прадмета
- 2) заўсёды адносіцца да назвы прадмета (назоўніка)
- 3) з'яўляецца часткай слова
- 4) служыць сродкам сувязі паміж словамі

30. Радзей за ўсё ў школьнай практыцы выкарыстоўваецца разбор па часцінах мовы:

- 1) частковы вусны разбор
- 2) выбарачны вусны разбор
- 3) поўны вусны разбор
- 4) пісьмовы разбор

31. Спалучэнне слоў, якое малодшыя школьнікі павінны ахарактарызаваць як сказ:

- 1) веснавое надвор'е
- 2) надвор'е спрыяе
- 3) спрыяе росту
- 4) росту раслін

32. Да задач навучання арфаграфіі ў пачатковых класах НЕ адносяць:

- 1) перакананне вучняў у неабходнасці вывучаць арфаграфію
- 2) знаёмства вучняў з асноўнымі арфаграфічнымі паняццямі (арфаграма, арфаграфічнае правіла)
- 3) фарміраванне арфаграфічных уменняў
- 4) выхаванне арфаграфічнай пільнасці

33. У аснове фанетычнага пісьма ляжыць:

- 1) марфемны склад слова
- 2) гукавы склад слова
- 3) графічны склад слова
- 4) склад слова для пераносу

34. Асновай правапісу пры фанетычным пісьме з'яўляецца:

- 1) гук
- 2) літара
- 3) гукавы склад слова
- 4) слова

35. Пры фанетычным напісанні слоў у пачатковых класах прычынай памылак НЕ з'яўляецца:

- 1) слаба развіты фанематычны слых вучня
- 2) няўменне аналізаваць слова
- 3) недастатковы ўзровень навыкаў якаснага чытання
- 4) няведанне ўсіх арфаграм

36. Пастаянная ўвага да гукавога і гука-літарнага аналізу НЕ можа папярэдзіць:

- 1) пропускі галосных і зычных літар
- 2) перастаноўку літар
- 3) устаўку літар
- 4) граматычныя памылкі

37. Дома малодшыя школьнікі павінны працаваць над моўным матэрыялам, над якім:

- 1) не працавалі ў класе
- 2) аналагічна працавалі ў класе
- 3) невядомым
- 4) поўнасьцю разабраным у класе

38. Да марфемнага аналізу слова з графічным абазначэннем кожнай значымай часткі НЕ адносіцца паняцце:

- 1) націскны склад слова
- 2) значымая частка слова
- 3) аднакарэнныя словы
- 4) канчатак

39. Сярод заданняў на засваенне марфемнай будовы слова лішнім з’яўляецца:

- 1) вызначэнне ў словах агульнай часткі
- 2) вызначэнне ў словах складоў
- 3) падбор да назоўніка іншых аднакарэнных слоў
- 4) графічнае абазначэнне значымых частак ў слове

40. У пачатковых класах для марфемнага аналізу прапануюцца словы:

- 1) будова якіх недастаткова выразная
- 2) прыслоўі, займеннікі
- 3) дзеясловы з двума, трыма суфіксамі
- 4) найбольш “празрыстыя” ў структурных адносінах

Пытанні да экзамену

1. Методыка пачатковага навучання беларускай мове як навука.
2. Значэнне беларускай мовы ў сістэме школьнай адукацыі, у фарміраванні інтэлектуальна развітай асобы.
3. Задачы навучання мове ў пачатковых класах.
4. Роля пісьменнасці ў развіцці мовы і грамадства.
5. Мэты і змест моўнай адукацыі ў пачатковых класах.
6. Асаблівасці навучання беларускай мове ў школах з рускай мовай выкладання.
7. Агульнадыдактычныя і лінгвістычныя прынцыпы навучання беларускай мове.

8. Метады і прыёмы навучання беларускай мове.
9. Тыпы і структура ўрокаў беларускай мовы ў пачатковай школе.
10. Методыка фарміравання граматычных паняццяў у малодшых школьнікаў.
11. Методыка вывучэння асноў фанетыкі і графікі ў пачатковай школе.
12. Задачы і змест работы над марфемным складам слова.
13. Сістэма вывучэння назоўніка ў пачатковых класах.
14. Сістэма вывучэння прыметніка ў пачатковых класах.
15. Сістэма вывучэння дзеяслова ў пачатковых класах.
16. Асаблівасці знаёмства малодшых школьнікаў з прыназоўнікам, займеннікам і прыслоўем.
17. Задачы і змест арфаграфічнай работы ў пачатковай школе.
18. Паняцце пра арфаграму. Тыпы арфаграм, якія вывучаюць у пачатковай школе.
19. Методыка работы над арфаграфічным правілам. Практыкаванні па арфаграфіі.
20. Вывучэнне элементаў сінтаксісу і пунктуацыі ў пачатковых класах.

ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

Пералік заданняў самастойнай работы па вучэбнай дысцыпліне “Методыка выкладання беларускай мовы”

Тэма	Заданні для самастойнай работы (СР)
Модуль 1	
Станаўленне і развіццё методыкі выкладання беларускай мовы	1. Складзі гласарый па тэме практычнага занятку (не менш за 20 тэрмінаў) 2. Складзі інтэлект-карту па тэме.
Заканамернасці засваення мовы і прынцыпы навучання	1. Складзі гласарый па тэме практычнага занятку (не менш за 20 тэрмінаў) 2. Складзі інтэлект-карту па тэме.
Модуль 2	
Асаблівасці пабудовы курса беларускай мовы ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі з руускай мовай навучання і выхавання	1. Складзі гласарый па тэме практычнага занятку (не менш за 20 тэрмінаў) 2. Складзі табліцу параўнання пабудовы курса беларускай мовы ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання.
Кантрольна-ацэначная дзеяснасць на ўроках беларускай мовы	1. Складзі гласарый па тэме практычнага занятку (не менш за 20 тэрмінаў) 2. Сформулируйце палажэнні па пытанні кантролю і ацэнкі вучэбнай дзейнасці вучняў. 3. Складзіце дыягнастычную карту “Аб відах, тыпах і формах кантролю на ўроку”
Модуль 3	
Методыка вывучэння элементаў лексікалогіі	1. Складзі фрагмент урока па тэме вывучэння элементаў лексікалогіі ў 2 класе. 2. Складзі фрагмент урока па тэме вывучэння элементаў лексікалогіі ў 3 класе.
Методыка вывучэння сінтаксісу і пунктуацыі ў пачатковых класах	Складзі план-канспект урока па вывучэнню элементаў сінтаксісу і пунктуацыі

Тэматыка курсавых работ па дысцыпліне “Методыка выкладання беларускай мовы”

1. Фарміраванне лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі ў працэсе рэалізацыі міжпрадметных сувязей на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

2. Фарміраванне камунікатыўна-моўнай кампетэнцыі пры вывучэнні фразеалагізмаў на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

3. Выкарыстанне прыёмаў мнематэхнікі ў сістэме работы па вывучэнні слоўнікавых слоў на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

4. Фарміраванне навыку правапісу слоўнікавых слоў з дапамогай выкарыстання эфектыўных метадаў і прыёмаў на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

5. Развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў сродкамі вучэбнага прадмета “Беларуская мова” на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

6. Выкарыстанне электронных сродкаў навучання на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

7. Дыдактычныя гульні як сродак актывізацыі пазнавальнай дзейнасці навучэнцаў на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

8. Фарміраванне арфаграфічнага навыку навучэнцаў пры вывучэнні марфемнага складу слова на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

9. Арфаграфічная зоркасць як умова фарміравання арфаграфічнага навыку навучэнцаў на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

10. Фарміраванне арфаграфічных навыкаў навучэнцаў з выкарыстаннем алгарытмаў на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

11. Навучальныя дыктоўкі на ўроках беларускай мовы як сродак фарміравання арфаграфічнага навыку навучэнцаў на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

12. Актывізацыя дзейнасці навучэнцаў праз стварэнне праблемных сітуацый на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

13. Рэалізацыя міжпрадметных сувязей у працэсе праектнай дзейнасці на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

14. Патрыятычнае выхаванне навучэнцаў сродкамі мастацкага тэксту на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

15. Выхаванне грамадзянскасці і патрыятызму на ўроках беларускай мовы.

16. Выкарыстанне апорных схем пры вывучэнні раздзела “Часткі мовы” на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

17. Выкарыстанне разнастайных форм пазакласнай працы з мэтай павышэння матывацыі да вывучэння беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

18. Фарміраванне моўнай кампетэнцыі пры вывучэнні назоўніка на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

19. Фарміраванне моўнай кампетэнцыі пры вывучэнні прыметніка на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

20. Фарміраванне моўнай кампетэнцыі пры вывучэнні дзеяслова на ўроках беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Спіс рэкамендаванай літаратуры

1. Баранов, М.Т. Методика преподавания русского языка / М.Т. Баранов; под ред. М.Т. Баранова. – М.: Просвещение, 1990. – 368 с.
2. Баринава, Е.А. Методика русского языка / Е.А. Баринава, Л.Ф. Боженкова, В.И. Лебедев. – М.: Просвещение, 1974. – 368 с.
3. Варановіч, З.Б. Методыка беларускай мовы / З.Б. Варановіч. – Мінск.: Універсітэцкае, 1985; 2-е выд., 1995. – 248 с.
4. Васюковіч, Л.С. Методыка выкладання беларускай мовы ў сярэдняй школе: Практыкум / Л.С. Васюковіч, М.Г. Яленскі. – Мінск.: Універсітэцкае, 1999. – 176 с.
5. Львов, М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка / М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 1988. – 240 с.
6. Ляшчынская, В.А. Методыка выкладання беларускай мовы: Задачы і практыкаванні / В.А. Ляшчынская. – Мінск.: Вышэйшая школа, 1998. – 191 с.
7. Ляшчынская, В.А. Імёны ў методыцы: Да 120-годдзя з дня нараджэння Івана Самковіча // Роднае слова. – 2009. – № 4. – С. 83.
8. Мурина, Л.А. Методика русского языка в школах Белоруссии / Л.А. Мурина. – Минск.: Университетское, 1990. – 320 с.
9. Яленскі, М. Шляхі станаўлення і развіцця методыкі беларускай мовы (20-я гады) // Беларуская мова і літаратура ў школе. – 1989. – № 5. – С. 26–31.
10. Методыка выкладання беларускай мовы і літаратурнага чытання ў пачатковых класах : вучэбны дапаможнік для студэнтаў устаноў выш. адукацыі па спецыяльнасці “Пачатковая адукацыя” / Н.М. Антановіч [и др.]; пад рэд. М.Г. Яленскага. – Мінск : Вышэйшая школа, 2019. – 263, [1] с.
11. Свірыдзенка, В.І. Фарміраванне маўленчай культуры білінгвальнай асобы навучэнца пачатковых класаў: тэорыя і практыка / В.І. Свірыдзенка. – Мінск : Беларус. дзярж. пед. ун-т, 2019. – 280 с.

Вучэбнае выданне

**МЕТОДЫКА ВЫКЛАДАННЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ
ДЛЯ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ
6-05-0112-02 ПАЧАТКОВАЯ АДУКАЦЫЯ**

Вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне

Складальнік

КРЫЦКАЯ Наталля Віктараўна

Тэхнічны рэдактар	<i>Г.У. Разбоева</i>
Камп'ютарны дызайн	<i>Л.В. Рудніцкая</i>

Падпісана ў друк 20.06.2024. Фармат 60x84^{1/16}. Папера афсетная.
Ум. друк. арк. 3,49. Ул.-выд. арк. 2,91. Тыраж 40 экз. Заказ 88.

Выдавец і паліграфічнае выкананне – установа адукацыі
“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі ў якасці выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/255 от 31.03.2014.

Надрукавана на рызографе ўстанова адукацыі
“Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.
210038, г. Віцебск, Маскоўскі праспект, 33.